

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

VII. évfolyam 82. szám

2003. december

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívottan és hívatlanul –
- mindenkit szeretettel vár a
Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon.
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@mail.datanet.hu

---

Gondolatok az örmény liturgia nyomán

**„Hálát adunk Néked, Igazságnak Lelke,
aki megújítod szent egyházadat.
Őrizd meg azt folt nélkül a hit által
a Szentháromságban egészen az örökkévalóságig. Alleluja.”**

Hálaadást kell tartanunk az elmúltakért, hiszen a 2003. év véget ér, jön 2004. Alkalom ez arra, hogy kérjük a megőrzés kegyelmét, hogy létünkkel már most bekapcsolódhassunk a Szentháromság életébe, de ott van bennünk a remény is, hogy ez soha, de soha nem szakad meg, hanem folytatódik egy örökkévalóságon át!

Dr. Sasvári László

*****

Minden kedves olvasónknak boldog, nyugalmas Karácsonyi Ünnepeket és boldog új évet kíván -
Snorhavor nor dári!

a szerkesztőség

*****

Nem tudunk eleget az örmény történelemről, amely egyúttal erdélyi, magyarrá vált örmény őseink őstörténete. Célszerűnek találtuk ezért, hogy a Legújabb történeti kutatások alapján a História c. folyóirat 2002/7 számában megjelent, összefoglaló cikket megismertessük olvasóinkkal.

Schütz Ödön - Nagy Kornél

Az örmények történetéből (Kiállítás a Károlyi palotában)
(II. befejező rész)

Az oszmán-perzsa háborúskodás során megfogyatkozott örmény lakosság mégis fokozatosan

megerősödött. A perzsa kormányzónak érdeke volt az arméniai térség újbóli feltámasztása, amit az örmények visszaköltöztetésével, illetve az oszmán határon túlról való erőszakos átköltöztetésével oldott meg.

Nagy erénye volt az örmény élni akarásnak, hogy a parasztság mellett sok nemes család maradt helyben vagy költözött vissza, és így részt vállalt az örménység gazdasági talpraállításában, összetartásában. Egyes kiemelkedő kolostorok is megtartották birtokosi előjogaikat és így az örmény szellemi élet védelmezői, fenntartói, szervezői maradtak.

A török birodalomban is jelentős örmény kisebbség élt. Az isztambuli örménység a török szultánok telepítési politikájának nyomán került az Aranyszarv-öböl partjára, s itt különféle kiváltságokat kapott. A birodalom törzsterületén kívül éltek még örmények annak vazallus államaiban is, így Erdélyben, a román fejedelemségekben és a Krími Kánság érdekszférájában.

A birodalom alattvalói nem etnikai, hanem felekezeti nemzetek (millet) szerint különültek el egymástól. A birodalom örményeit az örmény millet előljárója képviselte a szultáni hatóságokkal szemben.

1461-ben került sor az isztambuli örmény patriarkátus felállítására. A pátriárka II. (Hódító) Mohamed szultán örmény népének nemcsak egyházi, de világi ügyekben is előljárója lett. Ő volt a felelős az adók beszedéséért, illetve az ő bírái ítékeztek az örmény közösség ügyeiben. Az örmény patriarkátus még saját börtönnel is rendelkezett. A patriarkátus felállításával hosszú, békés időszak következett be az örmény közösség életében.

A 19. században azonban új szelek kezdtek fújni az addigra Európa „beteg emberévé” váló oszmán birodalom egén, ami az örmények sorsára is kihatott. 1828-ban orosz kézre került Edzsmiadzin, az örmény egyházfő, a katolikosz székhelye. A cárok így lehetőséget kaptak arra, hogy befolyásolhassák a birodalom örmény kisebbségét. A protestáns és katolikus örmények védelme pedig jó ürügyet biztosított Nagy-Britanniának és Franciaországnak is az örmény ügyekbe avatkozásra. Nagy-Britannia az örmény gregorián egyház híveit is pártfogásba vette. Az egyre szorongatottabb helyzetbe kerülő török udvar teljes egyenjogúságot ígért és többé-kevésbé biztosított is a birodalom nem muzulmán alattvalóinak. Ennek fejében azt követelték tőlük, hogy mondjanak le nemzeti, különösen pedig függetlenségi törekvéseikről. Az 1870-es évek végéig az örmény közösség mértékadó körei népük jövőjét még a birodalom keretein belül képzelték el.

Az „örmény kérdés”

Az „örmény kérdés” első kiéleződése 1875 és 1878 közé tehető. Az 1878. évi orosz-török háború előszelével érezni lehetett, hogy a birodalom nemzetiségei nem elégednek meg az addig számukra juttatott jogokkal, hanem szeretnének elszakadni a birodalomtól. Az 1878. évi orosz-török háborúban a Kelet-Anatóliába törő orosz csapatok már az örmény lakosság egyértelmű szimpátiájával találkoztak. (Sok kutató ezt tartja az első lépésnek azon az úton, amely odáig leginkább lojális kisebbségnek tekintett örményeket a birodalomban leginkább gyűlölt kisebbséggé tette...)

1890-ben alakult meg orosz területen az örmények radikális nemzeti mozgalma, a Dasnak, amely 1895-ben szervezte meg első sejtjeit az oszmán birodalom területén. A feszültség először 1895-96-ban tört ki a kelet-anatóliai örmények nyílt felkelésében és az utána bekövetkezett véres megtorlásban. Az oszmán hatóságok és az örmények szembenállása mellett állandósult a keresztény örmény parasztok és a muzulmán kurd nomádok ellentéte is. 1909-ben ismét véres összetűzések zajlottak az örmények és törökök között Kilikiában (ma Cukurova). Az első világháborúban, kelet-anatóliai orosz csapat-mozgások nyomán, előbb a Dasnak fegyveresei lendültek akcióba, hogy elégtételt vegyenek az őket ért sérelmek miatt. Miután az orosz offenzíva

megtört, s a törökök visszafoglalták a területet, a birodalom számos városában örményellenes pogromok dühöngtek, és elrendelték a kelet-anatóliai örmény lakosság kitelepítését. A gyalogmenetben a szíriai sivatagba hajtott örmény lakosság nem bírta a megpróbáltatásokat, s csekély kivétellel elpusztult az úton. (A 19. és a 20. században örmények százezrei menekültek a törökök által szervezett népiertások elől Amerikába, Ausztráliába, Indiába, Portugáliába, Franciaországba.)

Az erivani, gandzaki és nahicseváni kánságok és a Kurán inneni Karabagh területén (a régi örmény Siunik, Khacsen és Arcah tartományokban) vagy egy tucatnyi melikségben viszonylagos önállóságban élt az örménység. Így tudták mindvégig megőrizni nyelvüket, keresztény vallásukat és ezzel nemzeti identitásukat. Hegyi Karabaghban (melyet a szovjet kommunista rezsim 1922-ben Hegyi Karabagh Autonóm Tartományként Azerbajdzsánhoz csatolt) még 1959-ben is a lakosság 95%-a volt örmény, sőt az örmények egy részének kényszerű elvándorlása (az anyaországba való átköltözése) ellenére még máig is 83%-uk az.

Magyar-örmény történeti kapcsolatok

Az arab uralom késői korszakában alakult ki kapcsolat az örmények és a magyarok Kazár Birodalomban élő ősei között. Biborbanszületett Konstantin császár feljegyzése szerint a magyar törzsek egy töredéke a történeti Örményország északkeleti részén, Uti tartományban telepedett le, emléküket a Madzsgar nevű kerület őrizte meg, egészen a 15. századig.

A következő komoly történeti érintkezés a magyarság és az örménység között a keresztes hadjáratok idején történt. A 14. század folyamán pedig nagyszámú örmény közösség telepedett meg Kelet Európában, főleg Lengyelországban és Moldvában. (Az örmények a kelet-európai nagy kereskedelmi utakból jelentős hasznot főlöztek le, s e vagyonból egy komoly polgárosodó réteg jelenik meg a régióban.)

I. Lajos (1342-82) király idején Brassóban a Balkán-félsziget felől örmény kereskedők telepedtek meg, s kereskedőkompániát is alkottak a helyi szász céhek kárára.

A török hódoltság korában a három részre szakadt Magyarországon az örmények komoly szerepet játszottak a birodalom kereskedelmében, sőt a hódoltság ideje alatt örmény kolónia is létezett Budán, egészen 1686-ig.

Erdélyben a 17. század közepétől jelentek meg nagy számban örmények. Apafi Mihály fejedelem 1672-ben örményeket hívott be a szomszédos Moldvából. Az ez idő tájt kezdetét vevő újabb örménypogrom elől mintegy 15 ezer örmény menekült át Erdélybe a moldvai Suceava örmény püspökének, Minásznak a vezetésével. A Habsburg-uralom idején is folytatódott az örmények beáramlása, sőt I. Lipót császár az 1690-ben kiadott Diploma Leopoldinumban kiszélesítette az örmények kereskedelmi kiváltságait. Az erdélyi örmények négy nagyobb településen telepedtek le, Csíkszépvízen, Gyegyószentmiklóson, Ebesfalván (Erzsébetváros) és Besztercén (és Szamosújváron – szerk.megj.). A nyomtatott örmény írás megszületésében pedig az erdélyi születésű Misztótfalusi Kis Miklósnak is nagy szerepe volt. Az általa vésett örmény betűk alapjául szolgáltak az első örmény nyomtatott Bibliának és szertartáskönyveknek.

A 18. században Magyarországon is megjelentek az erdélyi örmények, s rövid időre komoly szerepet játszottak a tokaji borkereskedelemben. Az első világháborút lezáró békediktátumok után az erdélyi örmény leszármazottak nagy számban települtek át Magyarországra, főleg a fővárosba.

Az örmény nyelv és írásbeliség

Az örmény nyelv az indoeurópai nyelvcsalád tagja: a nyelvészek ún. nyugati ágába sorolják. Ezen belül is közelebbi rokonságban áll a balkáni ággal, amelyhez a görög, az illír, az albán, a

géta, a trák, a dák, a makedón és a fríg nyelv tartozik. Az örménység Kr. e. 13.-7. századok között hosszas vándorlásai során - eljutva a mai Ararát-medencébe - számos más néppel került közelebbi kapcsolatba. A szókészlet így számos urartui, kaukázusi, óperzsa, görög, arameus, parthus, pehlevi, arab, újperzsa, török elemmel, jövevényszóval gazdagodott.

Örményország története során sokszor világhatalmak ütközőzónájában helyezkedett el. Ezért az örmények számára létkérdéssé vált, hogy miképpen tudják nemzeti és politikai különállásukat megőrizni. Egyik lehetséges lépés az önálló örmény írásbeliség megteremtése volt. Az örmény nyelvű műveltség kibontakozásához azonban hiányzott az örmény írás, az örmény ábécé. Egy Meszrop Mastoc nevű szerzetes az örmény egyházfő megbízásából 400 körül megalkotta a teljes örmény ábécét, az egyik legtökéletesebb fonetikus írásrendszert.

A legelső feladat a Biblia és az egyházatyák műveinek lefordítása volt. A fordítás-irodalommal egy időben meglepően gyorsan és áradó bőségben indult fejlődésnek az eredeti örmény nyelvű irodalom is, úgyszólván minden műfajban: próza és vers, krónikák és énekek.

Az örmény kereszténység és az egyházszervezet

Az örménység életében a döntő fordulat a kereszténység behatolásával indult meg: eleinte a szír, majd a görög térítők egyre fokozódó működésének hatására III. Tiridat örmény király (287-330) megkeresztelkedett és még a Keletrómai Birodalmat is megelőzve, a világon elsőként, 301-ben államvallássá tette a keresztény vallást. Királyi utasításra Világosító Szent Gergely (240-320 k.), az örmények apostola irányításával egymás után kezdték lerombolni a pogány tűztemplomokat szerte az országban. Sokan áttértek a keresztény hitre. Az igehirdetés eleinte a szír és görög térítők nyelvén folyt, de hamarosan győzedelmeskedett a nép nyelve.

A írott hagyomány szerint ekkor alapították Edzsmiadzin székesegyházát, amely mind a mai napig Világosító Szent Gergely utódjainak, az örmény egyházfőknek a székhelye, a világ örménységének központja.

Az örmény egyházat régi keleti egyháznak szokás nevezni. Az örmény egyház episzkopális rendszerben működik, amelyet nagy területi egységekben érsekek koordinálnak. Az érsekek általában 3 vagy 4 püspökséget irányítanak, s egy érsekség területe általában egybeesik a történeti Örményország tartományainak területi kiterjedésével.

*****

Bójte Csaba ferences szerzetes testvér levele Déváról minden további kommentár nélkül...

Mennyország!

A minap - mielőtt úgy döntöttem, hogy Déva és Szászváros után még máshol is nyitunk gyermekvédelmi központokat - arra gondoltam, hogy a Jó Istentől munkám fejében azt kérem, hogy ott, a mennyek országában, hol reményem szerint nekem is laknom adatik, legyen egy szép tó, ha lehet vízeséssel. Nagyon meg voltam elégedve a jó vásárral, lelkesen szervezgetem is Szovátán, meg Kolozsváron a dolgokat, de most, a halottak napja alkalmából, hogy jobban elgondolkoztam, arra a következtetésre jutottam, hogy nem jól döntöttem. Úgy érzem, hogy talán az Úr nem veszi zokon, ha végigényemet egy kissé átírom. Szeretném, ha ott, ahol nekem lakni adatik a mennyek országában, lenne egy nagy-nagy ablak. Én szépen kikönyökölnék az ablakba, és nézném a szép nagy családomat.

Mennyország!

Úgy gondolom, hogy roppant izgalmas lesz az örök életem. Az a sok gyermek, akit megismertem és megszerettem, a sok-sok munkatárs, jó barát... Életük hogyan fog fejlődni, alakulni, kiből mi lesz, ki kinek fog udvarolni, stb. Megannyi roppant izgalmas kérdés, előre látom, hogy lassan kell kérjek egy olyan kezdet, amelyen legalább ötven ujj van, hogy mennyei izgalomban legyen, amit rágjak.

Mennyország!

Örök nyugalom? Úgy gondolom, hogy nekem ott arra nem lesz időm, hisz biztos, hogy imádságos szeretettel jelen fogok lenni sok-sok diplomaosztásnál, a gyermekeink lakodalmain, unokáink, dédunokáink keresztelőin, sok-sok örömmön - és talán bánaton is. Meg aztán, lassan-lassan, egy-egy korosodó hajdani gyermek elé is el kell menni a mennyek országának kapujába.

Mennyország!

Persze mint mondtam, nagyon szeretném, ha az a bizonyos ablak jó nagy lenne, ha idővel szép sorjában a munkatársaim is oda könyökölnének mellém, hogy együtt izguljuk, örvendjük hosszan egy-egy gyerekünk ügyetlen botladozásán, vagy nagyszerű sikerein. Drukkolnánk - talán ahogy ismerem magamat, még fogadásokat is kötnék - néhány mennyei puszi reményében. S a nagycsalád - mint egy nagy galeri - drukkolna a később befutóknak, azzal a biztos tudattal, hogy mindenki, aki a jó harcot megvívja, s a pályát megszaladja, biztos, hogy dobogós helyet nyer az Úrtól.

Mennyország!

Én bűnös ember vagyok és mégis próbálok mindenkinek - tehetségem szerint - minden munkát megfizetni, becsülettel. Tudom, hogy a Mi Urunk sokkal jobb patrónus. Tudom, hogy bőségesen megfizet mindenért, amit az Ő nevében tettem, éppen ezért hiszem, hogy meg lesz az a szép nagy ablak, párnázott könyöklővel. Sőt tudom, hogy már meg is van, és azt is tudom, hogy nem áll ott porosan, pókhálósan, hanem elhunyt szeretteink néznek le ránk, talán aggódva, talán jókedvű, vidám szeretettel. Hiszem, hogy nagyon sok ablakból, nagyon sokan imára kulcsolt kézzel néznek le ránk.

Mennyországi Örök hazánk, mit számít, ha itt a földön bármit is elvesznek tőlünk, ha tudjuk, hogy te, drága Istenünk, országodban haza vársz.

Csaba testvér

*****

Ha ezt a cikket nem most, decemberi számunkban közöljük, már késő lesz... tehát nem az időt siettetjük, hanem csupán idejekorán emlékeztetjük olvasóinkat, hogy jövőre, azaz 2004-ben is lesz - lehet - házszentelés, a lelkipásztori tevékenység és a közösségi hitélet jól bevált szokásrendje szerint... Felhívjuk olvasóink figyelmét arra is, hogy az átvett cikk 2002-ben jelent meg, ezért a benne szereplő dátumok arra az évre vonatkoznak, ezért a „02”... természetesen ezt most „04”-ként kell értenünk.

(Utánnnyomás a Keresztény élet 2002. január 6-i számából)

A háromkirályok és a házszentelés

Ősi szokás szerint vízkereszt előestéjén vizet szentelnek - innen az ünnep elnevezése -, amellyel majd megszentelik, megáldják a családi otthonokat.

„Békesség e háznak és minden lakójának!" - mondja a pap, amikor belép a házba. A szentelt vízzel meghinti és megtömjénezi a helyiségeket, majd az ajtó fölé írja: 20+G+M+B+02 vagy 20+C+M+B+02.

A számok nem igényelnek magyarázatot. Az idén Krisztus születése után a 2002. évet írjuk (*ismételten emlékeztetünk: a cikk 2002 első napjaiban jelent meg - a szerk*). A C, M, B betűk a latin köszöntésre utalnak: Christus Mansionem Benedicat, azaz Krisztus áldja meg e hajlékot! A C betű emlékeztet a G-re, így a népies szófejtés a legendás háromkirályok - Gáspár, Menyhért, Boldizsár - nevével magyarázta a rövidítést.

A házszenelési szertartást bevezető ének is felidézi a napkeleti bölcsek, mágusok alakját. „Keletről bölcsek jöttek Betlehembe az Úr imadására..."

Az újabb ének és a könyörgések szövege szintén megerősíti a bibliai történetet, és kifejezi az örömet: család hajléka a házszenelés révén elnyerte az Isten áldását. Ilyenkor együtt örvendezhetünk a három királlyal, akik a csillag fényét követve eljutottak a kis Jézushoz. Ilyenkor megköszönhetjük Istenünknek, hogy a csillag vezetésével megmutatta, kinyilatkoztatta egyszülött fiát népének, nekünk... Ilyenkor könyöröghetünk, könyörögjünk házunkért, családukért!

„Uruk, mindenható Istenünk: áldd meg ezt a hajlékot. Legyen benne egészség, tisztaság, erények diadala, alázat, jóság, szelídség, a törvény teljessége és az Atya, a Fiú és a Szentlélek iránti hálaadás. Maradjon ez az áldás ezen a házon és a benne lakókon."

Ha valamilyen ok miatt nem jut el a pap a hajlékunkba, ha nem végezheti el a házszenelést, akkor mi magunk kezdjük el az imát, kérjük Isten segítségét, áldását a házra, és éljünk úgy, hogy legyen benne alázat, jóság, szelídség, hála...

F.Gy.

*****

Armenia Magyarórmény időszaki szemle

A gyergyói táj festője KARÁCSONY JÁNOS (1899-1974)

Táj és lélek kötelékében közelíthető meg a szülőföldjéhez mindvégig hűséges Karácsony János pályája. A róla szóló írások, újra és újra visszatérően „Gyergyó festőjeként" emlegetik őt. Pejoratívnak a múlt időben érezzük a reá tapadt jelzót, holott az, helyhez és korhoz kötöten, csupán az őszinte valóságot tárta föl: egy festő létformáját.

Kétségtelen, „a remete művészek" közül való volt Karácsony János. Nem egyedül, nem is kevesen abban a korban. Ha kezdetben lázadozott is a magány ellen, később megnyugvással a maga egyedül lehetséges életvitelének tekintette azt. A szőlőlugasos udvarból nyíló csendes ház, tele képekkel, a kisváros, ahonnan legfennebb egy-egy kiállítás idejére mozdult ki, a hegyekkel elhatárolt táj alakította környezetét, és már csak belső hangokra figyelő művészetét.

Festészetének értéke éppen ebben a tájjal, a szülőhellyel való azonosulásban áll, annak ellenére, hogy sorstalan magányossága nyilvánvaló veszélyeket rejtett. Képpalkotása egyenetlen, felívelő és hanyatló szakaszokkal váltakozik.

Karácsony János 1899. július 27-én született Gyergyószentmiklóson. Az erdélyi örmény családnak mind Gyergyóban, mind Szamosújváron voltak módos és szegényebb, egymással valamilyen fokon rokonságban állott tagjai. Az ő családja az utóbbiak közé tartozott, már csak az apa hét testvére révén is. A Karácsony vagy Karátson mint vezeté-, de keresztnév is igen gyakori a magyarórmények között. Eredetileg, szó szerinti fordításban, az örmény Snorkjából lett a szent ünnepre utaló Karácsony.

A későbbi festő családi körülményeiről (apja mészáros volt) csak kevés adat tárul fel. Gimnáziumi éveit, mint árvaintézeti növendék, Szamosújváron végezte. Egész fiatalon mozgósították, s a háború vége felé (az I. Világháborúról van szó - a szerk.) olasz fogságba esett. Onnan hazakerülve a megélhetés gondjai szakadtak reá. Jó sokáig csak álom és ábránd maradt számára a festőpálya. Kerek tíz esztendeig erdőkitermeléseken dolgozik, illetve fűrészgyári alkalmazott, faátvevő tisztviselő lesz. Csak 1931-re gyűl össze annyi pénze, hogy dédelgetett tervét valóra váltva, azon nyáron a nagybányai festőiskolába iratkozassék be. A kolónia szabadiskolájában Thorma János már nem tanít, a korrektúrákat felváltva Mikola András és Krizsán János végzi. Ez az a nevezetes esztendő, amikor a fiatalok lázadása (többüket kizárták az iskolából) szemléletváltást követel hagyományáiban a megfáradt nagybányai festészetben. A fiatal generáció figyel fel új hangokra. A gazdasági válság nyomorában a társadalmi kérdésekre nyitott művészet lesz a fiatalok számára a példa. A nagybányai névsorok csak ebben az 1931-es évben jelzik Karácsony János nevét a szabadiskola rendes növendékei között, de ekkor kapcsolatba kerül a lázadó fiatalok egész táborával. Növendéktársai között van Kunovits András, Agrikola Lídia, Katz Márton, Csizér Lilla, Káhán Sára, Pittner Olivér, Matolay László. A csoport tagjai a Nagybányára akkoriban elérkező avantgárd művészet szellemében kívánnak dolgozni.

Amint teheti, vissza-visszatér a művésztelepre. Előbb Bitay Árpád (1903-1935) műtermében otthonoskodik, akitől mesterségi szinten nagyon sokat tanul. 1937-ben azután megismerkedik Ziffer Sándorral (1880-1962), akinél megint összekerül az otthonában megforduló fiatalokkal. Ziffer, a kolóniának Hollósy óta legszuggesztívebb művészpédagógusa, szívesen fogadja, korrigálja, tanácsokkal látja el. A mester megtisztelő barátsága s vele szemben tanúsított jóindulata életre elkísérő élménye marad.

Otthon, Gyergyószentmiklóson ekkoriban jut el az első jelentkezéshez. Termékeny nekibuzdulására jellemző, hogy 1935. március 20-31-e között ötven munkájával jelentkezik a Bogdán István-féle ház üzlethelyiségében. A kiállításon tájképeket, kompozíciós témájú festményeket, továbbá szén- és tusrajzokat mutatott be. Tárlatának bevallott célja az, hogy az eladásokból további tanulmányait fedezze.

A megmérettetést és a baráti kapcsolatok elmélyítését tekintve fontosabb volt részvétele a fiatal nagybányai művészek 1938-as csoportkiállításán. Ezen a tárlaton, melyet az év december végén szerveztek a nagybányai Szent József Otthonban, az eszmeközösség alapján kerültek ismét össze a fiatalok. Festményekkel, grafikai művekkel jelentkezett Agrikola Lídia, Katz Márton, Kazár László, Karácsony János és szobrokkal (21 munkájával!) Szervátiusz Jenő. Itt kezdődik az átmenetileg Nagybányán élő, majd Csíkban, Gyergyóban dolgozó Szervátiusz és Karácsony János ismeretsége és baráti kapcsolata. A festő elégtétele volt, hogy a kolónián készült vagy otthonról magával hozott tájképeit (Gyilkos-tó) a kiállítás méltatói már észreveszik. „Összefoglaló ereje figyelemre méltó” - olvasható egy kritikai beszámolóban. Ettől kezdve már számoltak vele: munkáiból beválogattak az erdélyi művészeknek a budapesti Nemzeti Szalonban 1938-39 telén szervezett tárlatára, ugyanott a Műbarát 1941-es erdélyi csoport kiállítására, s ez utóbbi év őszén a nagybányai és szatmári festők közös jelentkezésére Szatmárnémetiben.

A Műbarát 1941-es VIII. csoportkiállítását Basilides Barna, az intézmény művészeti igazgatója szervezte, s azon az erdélyi művészet elmúlt húsz évéről kívántak átfogó képet nyújtani. A katalógus tanúsága szerint Karácsony Jánosnak a tárlatra három akvarelljét válogatták be (Havasi köd, Gyimesi vasúti sorompónál, Bedőlő fuvar). E kiállítási sikerekben annak is része volt, hogy a festő a kolónián élénkebb, mozgalmasabb művészeti életbe kapcsolódhatott be. Egyik levelében így ír ezekről az évekről: „1941 tavaszán felköltöztem Bányára. Úgy kellett nekem a festészet, mint a levegő, nem tudtam élni nélküle, pedig jó pénzes állásokat hagytam ott miatta. (Rokonság rosszallása és szemrehányása kísérték utamon, tehát segítségre számítanom nem lehetett.)

Elváltam a feleségetől, aki szintén művésznövendék volt. Gyomorbajjal, lelki kínok között költöztem be Katz Márton és Agricola Lídia műtermébe lakónak, nekik sem volt többjük, mint nekem." Újra jelentkezett Ziffernél, aki már mint régi ismerősét-tanítványát fogadta. A szabadiskola közben újraalakult, Mikola és Krizsán korrigáltak benne. Fentebb idézett levelében Karácsony elmondja, hogy néhányan, az „öregek" közül - magát is közéjük számítva - bejártak az iskolába egy-egy akt tanulmányra, meg esti akt rajzra, a szokásos skiccre.

A székelységből érkezett festővel nemcsak nagybányai kiállításokon számoltak, hanem mint ígéretes tehetséget, bevásáztották a Barabás Miklós Céh-be, az erdélyi magyar képzőművészek egyesületébe is. Erre a céh 1941-es szervezeti újjáalakulásakor került sor. Ettől kezdve Karácsony János részt vett a céh valamennyi kiállításán: Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Szászrégenben, s végül már a német megszállás idején, Budapesten.

A festő nagybányai korszakát zárta le katonai behívója. 1942 és 1944 között Gyimesen teljesített szolgálatot, miközben ott is lehetősége nyílt a művészi munkálkodásra. Több festménye, melyet a Barabás Miklós Céh tárlataira küldött be (Gyimesbükki táj, Tatros völgye, Kilátás a Csángótelepre), már ebből a korszakból való.

Ahogy az orosz csapatok átözönljenek a Kárpátok hágóin, átvonul a front az erdélyi részekben, a festő hazatér szülőföldjére. Elfogadja a fölkínált állást, 1945-59 között rajztanár lesz Gyergyószentmiklóson. Letelepedése végleges, otthonról már inkább csak egy-egy kiállítás idejére mozdul ki. 1946-ban újranősült: felesége, Szenkovits Mária (1908-1977) a családi környezet meghittségében biztosít számára zavartalan munkát.

Pályája ettől kezdve eseménytelenné válik. Visszavonultsága elszigeteltségével párosul. Kiállításai vagy közös tárlatokra beküldött képeivel nem jut messzebbre Marosvásárhelynél, Csíkszeredánál, néhány székely városnál. Sokáig csak egykori ismerői, pályatársai tartják számon, hogy él egy festő a havasok tövében, gyergyói remeteségében.

Murádin Jenő

ARMENIA Magyarörmény időszaki szemle 2003.1-es és 2-es számából

*****

Vas István

Folytassuk

Folytassuk csak azért is
Találunk még vigaszra
Hány szeretet szikrázik
Hány hű gyertyácska hamvad
A tülevelű ágak
Között karácsonyolva
Hány gyertya csillagszóró
Utolsó lobbanását
Figyeltük évek óta
Mind fénylik a szemedben
Mert holtak közt az élőt
Hiábavaló keresni
A szeretet az út és út
Az élet az igazság

*****

Dávid Antal Iván
A fenyőkirály ajándéka

Volt egyszer a Hargita tetején, pontosan a csúcson egy szép, nyílegyenes, nagy fenyőfa. Ennek az egyik ágán nőtt egy kicsi csalóka s ebben egy kicsi fenyőmagocska. Ez a fenyő volt a többinek a királya, azért nőtt a legnagyobb székely hegynek a tetején. A kicsi fenyőmag pedig a fenyőkirály kincse volt. Gondolkodott is a nagy fenyő, hogy vajon hova ejtse el, hova dobja a csalókát, ha megérik s hol nőjön ki a földből az ő fia, amelyik azután a fenyők új királya lesz.

Egy reggel aztán favágó emberek jöttek. Csupa szegény székely ember, akinek egy idegen ember parancsolgatott, aki most idehozta őket a Hargitára, hogy a legnagyobb erdőt irtsák ki pénzért.

Nekikezdték a favágásnak az emberek. A fejszékkel bérótták a fák oldalát addig s addig, hogy a fenyőfák egymás után kidőltek. Ahogy elestek, még jajgattak is szegények.

Az egyik favágó elérkezett a fenyőkirályhoz. Megfogta a fejsze nyelit s nekiállott, hogy belévágja az éles acélt a fa derekába. De éppen ebben a pillanatban a fa kedvence, a kicsi fenyőtoboz leszakadt a fenyőkirály ágáról s egyenesen a favágó fejire esett. Nagyot koppant az ember feje. Meg is vakarta s csudálkozott, hogy miképpen eshetett ilyenkor, nyár derekán fenyőcsalóka a fejire, amikor az csak ősszel szokott hullani a fákról. Ahogy ott vakarja a fejit s nézi, hogy nem dagadt-e meg az ütéstől, hát a fenyőkirály mögül előlépik a Törpedoktor s azt mondja:

- Ez a csalóka azért esett volt a fejedre, nehogy kivágd azt a fát, amelyiken termett. Mert ez a fa a fenyők királya. Azért nőtt itt, éppen a Hargita legmagasabb csúcsán. Ha ezt az utolsó szál fenyőt is kivádjátok a Hargita tetején, soha többet fenyő nem nőne Székelyországban.

- Igenigen - azt mondja a favágó -, csakhogy münköt azért fizetnek, hogy kivádjuk a fákat. S ha ezt az egyet meghagyom, akkor mi lesz? Még a béremet sem fizetik ki s akkor a gyermekeimnek miből veszek ennivalót?

- Egyet se búsulj. Ha a vállalkozóval valami bajod volna, én ott leszek s eligazítom a dolgot. Ennyit mondott a Törpedoktor. Azzal megigazította hátán a kicsi tarisnyát, kezébe vette a botot s elballagott.

A favágó pedig nem bántotta a fenyőkirályt.

Kivágták a tetőn a többi fákat. Este jön a vállalkozó, mert számba akarja venni a napi munkát. Látja, hogy éppen a tetőn egy óriási nagy fa ott áll most is, pedig körülötte mind kivágták a fizetett emberek a sok drága fenyőt. Éktelen méregbe gurult az idegen ember s még káromkodott is.

- Miért nem vágta ki ezt a nagy fát? kérdi a favágótól.

- Azt azért, mert nem szabad.

- Ki mondta, hogy nem szabad? Én fizetek maguknak s maguk azt csinálják, amit én parancsolok.

- Azért nem egészen, vállalkozó úr. Mégpedig azért, mert ez a fa a fenyőkirály.

- Márpedig ki kell vágni. Vegye azonnal a fejszéjét s vágja. Addig nem kapja meg a bérét.

- Azt már nem - mondja a favágó s dobbant egyet a lábával.

- A béremet pedig vagy kifizeti, vagy nagy baj lesz belőle, idegen úr!

Abban a pillanatban megjelenik a Törpedoktor. Felemeli az ujját s úgy fenyegeti meg a vállalkozót:

- Ennek az embernek a bérét kifizeted, te idegen ember. Mert ez a szegény székely

megdolgozott érte becsületesen. Különben reggelre minden kivágott fenyőt meggyógyítok s akkor újra kezdhetitek a fadóntást.

No, erre az idegen vállalkozó megijedett. Meg, mert úgy gondolta, hogy ha már egyszer kifizeti az embereket, legalább megvan a sok kivágott fa, de ha holnapra mindegyik a helyén lesz megint, akkor kétszer kell fizessen.

Azzal lementek a kalibába, ahol a pénzt tartotta. Hat fegyveres ember vigyázott a pénzre. A vállalkozó leült az asztalához s fizetett a favágóknak. Azok felültek a fatelep vasútjára. A mozdonyvezető is felszállott s még cigarettázott is, hogy nagyobb füstje legyen a kicsi mozdonykának.

Akkor füttyentett a vonat s elindult, le a faluba. Az emberek hazamentek vasárnapra, hogy meleg ételt egyenek egyszer a héten, tiszta ruhát vegyenek s megsimogassák a gyermekeiket. A szegény favágó is hazament. Ahogy vacsora után lefeküdtek, a felesége mindjárt elaludt. El a gyermekek is. De az ember egyszercsak hallja, hogy kopogtatnak az ajtón. Nem is gyújtott gyertyát, csak megkérdezte:

- Ki az?

- Én vagyok s eressz bé.

Ismerős volt a hang s a férfi felkelt, kinyitotta az ajtót. Nézi, hogy vajon ki jó bé s hát nem lát senkit.

- Hol vagy? - kérdezi.

S hát valaki bent a szobában válaszol neki, a háta megül.

- Én itt!

Vajon ki lehet, hogy ő nem látta, mikor bájött? Eléveszi a gyufát s gyertyát gyújt. Hát akkor látja, hogy a Törpedoktor ott áll a szoba közepin.

- Hol jövel bé, kicsi Törpedoktor?

- Én a két lábszárod között.

- S mi járatban vagy?

- Nagy küldetésben. Ajándékot hoztam.

- Azt kinek?

- Neked.

- S kitől?

- A fenyőkirálytól - mondja a Törpedoktor. Azzal bényúl a kicsi tarisznyájába s kihúz onnan egy csalókat.

- Ezt, ne! A fenyőkirály küldi azért, mert olyan ügyesen szembeállottál az idegennel s nem tetted meg, amit az parancsolt.

- Hát köszönöm. Tiszteltetem a fenyőkirályt - mondja a favágó.

- Megmondom, de neked adok egy jó tanácsot. Csak elébb adj egy csepp vizet inni, mert erősen szomjas vagyok.

Az ember elévett egy üveget, amelyikben egy csepp bor volt s egy kicsi pohárba kitöltötte a Törpedoktornak.

- Székelyek vagyunk s a vendéget megbecsüljük - mondta.

A Törpedoktor ivott, aztán megtörülte a száját.

- Idefigyelj, te szegényember. Amiért olyan becsületes voltál, most azt is megmondom, hogy ez a csalóka drága kincs. Igen, mert a fenyőkirály ágán termett. Ebben van egy magocska s ez a kicsi mag arra való, hogy a székelyek földjén ki ne pusztuljon a fenyőfa s a becsület. Mert látod-e, a fenyő olyan, mint a becsületes ember. Nem görbül meg a legnagyobb viharban sem. Nohát. Ez a mag a fenyőkirály kincse. S olyan, hogy ahová ezt elültetik, három nap múlva kikel.

- Csudálatos csalóka - mondta az ember.

- Abbiza - állott fel a Törpedoktor - s vigyázz rea. No, Isten áldjon meg.

- Isten áldjon, Törpedoktor.

Az ember kiengedte a kicsi törpét s aztán lefeküdt. De nem tudott aludni. Folyton csak a csudálatos csalóka járt az esziben. Aztán arra gondolt, hogy ha reggel valamelyik gyermek megéli az asztalon, még eljátszodják s akkor mi lesz? Felkelt s bédugta a párnája alá. Reggel aztán a harisnyája zsebibe tette.

Másnap templomba mentek, mert vasárnap volt. Utána a szegényember kiment a mezőre, hogy megnézzze, nem kell-e sarjút kaszálni. Ahogy a Nagyréten nézelődik, egyszer csak eszibe jut a fenyőcsalóka. Elévette a bicskáját s egy kicsi lyukat ásott vele a földbe, abba belédugta s azután befődte földdel. Még füvet is tett a tetejire, nehogy valaki kíváncsi legyen, hogy mit dugott oda s megháborgassa a fenyőkirály ajándékát.

Aztán hazament.

Ebéd után a gyermekeivel játszott, mert egy fia s két leánykája volt. El is felejtette a fenyőtobozt. Reggel korán, ahogy pitymallott, a felesége feltarisznyálta túróval, kicsi kenyérrel, puliszkaliszttal s elindult vissza a Hargitára erdőt irtani.

Dolgoztak, vágták a sok fát megint az emberek.

Már vagy három napja voltak fent az erdőn, amikor egyszer a szegény favágó, ahogy megállott szusszanni, látja, hogy lélekszakadva jó a felesége s vele a kicsifia. A szegényember megijedett, hogy nem történt-e valami baj otthon, s kérdezi:

-Tüktököt mi lelt volt, hogy így futtok?

- Édesapám, édesapám, erdők van! - kiáltja a fiacskája.

- Mink van, te gyermek?

Erre megérkezett a felesége is. Hát elmondja, hogy ma délben egyszer néz ki az ajtón s a Nagyréten valami sötétet lát. Kifut a kapun s hát a többi emberek is mind csudájára járnak a Nagyrétnek, ahol az ő kicsi kaszálójuk volt. Mert ott, ahol mostanig csak fű termett, olyan nagy csuda történt, hogy egy egész nagy, rengeteg fenyőerdő áll. Jöjjön s nézze meg, ha nem hiszi.

Az embernek mindjárt eszibe jutott a fenyőkirály ajándéka. El is mondta a feleségének s fiának, hogy mi történt itt a Hargitán s aztán azt, hogy amikor szombat este otthon volt, amikor ők már aludtak, a Törpedoktor neki elhozta a fenyőkirály csalókáját. Ő azt elültette s ma éppen három napja, mert szerda. Hát úgy lehet erdő a kicsi fenyőmagból.

Ott is hagyta a favágást a szegényember, hazament. Csakugyan ott volt a szép nagy szálfákból való erdő az ő kaszálójának a helyin.

Vágott is egy csomó fát s szép új házat épített belőle. Aztán a többi fából eladogatott a fűrészgyárnak. A pénzből földet vásárolt, búzát s rozsot vetett, volt mit egyenek. A gyermekek iskolába jártak s okos ember lett a fiúból, a leánykák pedig jó és ügyes leányok.

A Hargita tetején most is áll a nagy szál fenyő, hogy a székelyek országa soha ki ne fogyjon a fából, ami kenyeret ad a szegény embereknek, akik idegen parancsra nem irtják ki a drága székely erdőt.

1949. március 28.

*****

Mese, csengettyűszóval vagy anélkül

Hogyan kerül mese egy olyan kiadványba, amely egyáltalán nem gyermekeknek szól? Annak, hogy *A fenyőkirály ajándéka* szerepel az EÖGY füzetekben, az-e a magyarázata, hogy ez decemberi - tehát karácsonyi - szám s ilyenkor még mesét közölni is lehet? Ez oknak kevés

volna.

A mese a legalapvetőbb irodalom, mert szóbeli, emberi közlés. Nemcsak a legrégebbi, nemcsak emberi életünk és történelmünk során milliószor megtapasztalt, élvezett „műfaj”, hanem az alapvető közlési mód. Nagy hiba, ha valaki a „mese” szót lenéző értelemben használja, ha erről a szóról csak a retardált elméjű tévé-narkománoknak készülő filmek jutnak eszébe.

A mese a legalapvetőbb irodalom, egyre ritkábban használatos szólásaink a tanúi. Gondoljunk arra a természetes kifejezésre, hogy „egy Shakespeare-dráma meséje” miközben az adott mű a legalapvetőbb erkölcsi kérdéseket feszegeti; vagy „hogyan mesél Jókai” - mesél? - igen, a történet elmesélésével nagy dolgokat ábrázol; Arany János a lágynak és halk-finomkodónak tartott, ám csupa dráma, rejtett és feszült üzenetben, a Családi körben (amelyből többnyire, sajnos már csak arra emlékszünk, hogy *ballag egy cica is, bogarászni restell*), írja le azt a híres - híresnek mondom, bár kétséges, hogy fiatalabbak számára mennyire ismerős - kijelentést: *Nem mese az gyermek...*

(merthogy a béna hadfi 1848-49-ről mesél a családnak, amely aztán aludni megy, *s átveszi egy tücsök csendes birodalmát...*)

A mese nem erkölcsstani értekezés, nem szociológiai tanulmány, nem begombolkozott hittudósok prédikációja.

A Dávid Antal Iván itt közölt meséjének lényeges eleme a megírás dátuma: 1949. március 18. Az író „pro domo” írta saját gyermekeinek (szerepel a szövegben is, hogy a szegény favágónak egy fia s két leánykája volt). Budapesten, a Háromszékről ideszakadt családban, három gyermekének írta úgy, hogy amikor a számára rémületes „favágást” jelentő munkából hazajött s gyermekei végre elaludtak, leült az írógép mellé... Fiatalabbak kedvéért: 1949-ben már teljességében „virágzott” Rákosi Mátyás iszonyata. Egy Erdélyből szakadt magyarörmény család esetében ez - más, ugyanúgy megnyomorított családokhoz képest - azt is jelentette, hogy „nincs Erdély”, nincsen semmiféle ottani világ, az, ami ott, valamikor volt, hivatalosan mind-mind elhallgatódik, letagadódik.

Az író, aki akkor nem *foglalkozása szerint*, hanem *észjárásában* író, mesélni akar a gyermekeinek, mert legalább szóban kell elmondania azt, hogy mi a tisztesség, mi a kultúra, mi a nemzethez s ezen belül a szűkebb hazához kötő érzelmek. Nem arra neveli gyermekeit, hogy bármiféle „másokat” gyűlöljenek, hanem arra, hogy mit érdemes szeretniük. Hogy milyen magatartásformát érdemes követniük.

A Fenyőkirály ajándéka című meséjét - ahogyan a többi, ekkoriban írt meséket is - Dávid Antal Iván az egész, akkor őt körülvevő világ *ellen* írta. Egyetlen, óriási „csakazértis” az egész írás. Igenis, van Törpedoktor, aki lelkiismeretes és igazságos, igenis van szegény székely favágó, aki nem áll kötélnek bármiféle hazugság vagy ámtítás hallatán és igenis van fenyőerdő...

Mese: hiszen a Hargitán élő fenyveshez fogható szépség nem létezik, a székelyországi fenyőfát nem méterre mérik, mégha az amerikai mamutfenyő ötször akkorára növekszik is.

A Háromszékről jött, igencsak magyarrá vált magyarörmény származású író ebben a mesében (s ismételjük meg: 1949-ben!) szabadjára engedte gyermek és ifjúkora otthoni nyelvét. Úgy ír, ahogyan azt otthon tanulta kicsi korától Kézdivásárhelyt, Gyimesbükben, Felsőlokon, Kászonban, Baróton, Osdolán...

Gyermekei ezért aztán öt-nyolc éves korukban karácsony este a karácsonyfa ágai között ott sejtették a háromszéki erdő kicsi, jó szellemét s hitték, hogy a zöld fa az otthon üzenetét hozza. Kamaszként a karácsony esti, gyertyafénnyel ékes fenyőcskében immár tudatosan azt a szemmel még nem látott, de ismerős, igazi és tiszta tájat látták.

Mert *A fenyőkirály ajándéka* s más Dávid Antal Iván-mesék (ahogyan későbbi történelmi regényei is, *A Háromszék nem alkuszik*, az Erdély nagy romlása című trilógia, vagy *A szolgáladiák*) nem erkölcsi prédikációk, hanem történetek. Nem szószékről szólt az írójuk, hanem az ágy szélére ülve, gyermekei kezét fogva mesél, most is felfogható, átélhető meséket.

Mese, mert az igazság, a jó és a szép győz benne, senki ártalmára, mindenki hasznára. Nem erkölcsstani tanulmány több annál, továbbad, átörökít.

A példány úgy maradt fenn, hogy az író édesapja, a kirúgott, nincstelenné tett bíró, dr. Dávid István titokban legépelte és 1952-ben könyvalakba kötve karácsonyi ajándékként adta át író fiának, akinek akkor - s még másfél évtizedig - semmiféle publikációs lehetősége sem volt.

S átadta az unokáinak, hogy ismerjék meg.

Legyen hát most többeké is.

dcs

*****

Régi kedvességek a ház körül

Az egykori Magyar Szalon című lap 1891. évi évkönyve egy ma már 288 éves „Reczipés” könyvről ír, amelyet a kolozsvári Govrik Márton jegyzett le, a tudnivalók a legkevésbé sem csak a gyomor élvezeteire vonatkoznak. Eleink - s így a neve tanúsága szerint örmény Govrik Márton is - néhol bizonyára megmosolyogtató dolgokat tartottak fontosnak. De lássuk a több mint egy évszázados évkönyv cikkét, amelyet természetesen eredeti helyesírással közlünk:

176 ÉVES «RECZIPÉS» KÖNYV

Ismerteti: Tábori Róbert

A régi magyar háztartás egészen elütrő volt a maitól. Ha sok tekintetben fényesebb is, gyakran csodálatosan egyszerű. Ezt előre kell bocsátani, mikor egy ilyen 176 éves «reczipés könyvet» teljes értéke szerint akarunk megbecsülni. Mert ez a könyv tanács-adója volt a házi úrnak és a ház asszonyának az élet minden fontosabb körülményei közt. Betegségben pótolta az orvost, peres kérdésekben helyettesítette az ügyvédet, regulákat irt elő a boldog megélhetésre, és nem hagyta soha sem cserben azokat, akik megbíztak benne. Ami csak úgy vált lehetségessé, hogy nagy vala a hit megbízhatóságában és sokkal egyszerűbbek voltak a viszonyok, mint mostanában.

Különösen a gazdasszonyok előtt állott nagy becsben a reczipés, vagy mint akkor nevezték; «a mágyiás könyv». Nem is volt olyan könnyű dolog gazdasszonykodni, mert több kellett hozzá a puszta parancsosztogatásnál. A háztartás körülményei megkívánták, hogy a ház asszonya mindenütt előljárjon a jó példával, s nem eshetett meg sütés, főzés, mosás az ő jelenléte nélkül. E szabállyal szemben még a fejedelmi házak sem ismertek kivételt. Nagyot nézett volna a cselédség, ha egyszer másodkézből veszi a parancsokat s nem is lett volna köszönet az ilyen «rendeletre» végezett munkában. Ellenben jól folyt az a munka és áldás is volt rajta, amelynél maga az úrnő mutatta meg, hogyan kell hozzálátni.

De nem csak a háztartásra terjed ki az asszonyok gondja, hanem egy, ezzel bár kapcsolatos, de még sokkal fontosabb kérdésre; az egészségügyre is. Orvos nagyon kevés volt kétszáz év előtt, s ahol volt, olyan méregdrágának bizonyult, hogy csak nagyon gazdag ember engedhette meg magának ezt a fényűzést. A legtöbb ember orvosi segítség nélkül élt, vagy halt meg, amint sorsa éppen magával hozta. (Ma sincs különben kisebb faluhelyeken.) Aki azonban mégis rászorult gyógykezelésre, az a község tulajdonosának nevéhez fordult. Példátlan eset lett volna, ha nem nyer onnan biztatást, segílyt és orvosságot. Mert valamint mai nap a lányokat zongorára és

francia parlírozásra tanítják, úgy tanulták meg a kétszáz év előtti lányok: hogyan kell egy sebet kimosni és összevarni? mi a legjobb szer a forroláz ellen? mitől gyógyul a kelevény?

Ha pedig valami új szer, gyógyfű, vagy ásvány jónak és üdvösnek bizonyult a prakszisban, gondosan följegyezte azt az asszony magának és másoknak okulására. Följegyezte pedig a mágyiás könyvébe, melybe már anyja és nagyanyja is jegyezgettek, úgy, hogy idővel az ilyen könyv valóságos kincses bányájává lett az egészséget és gyógyulást keresőknek.

Nem lehet e helyen czéлом, történeti adatokkal tüntetni, de néhány példát mégis fölhozok az akkori nők működéséről az egészségügy terén. Zrínyi Ilonáról, II. Rákóczi Ferencz hőslélkű anyjáról föl van jegyezve, hogy a sebészetben egészen otthonos volt és «tsudálatos szere vala kelevényes nyavalják ellen», Lorántfy Zsuzsána szembajokat gyógyított és csonttöréseket «igazított el». Egy Eszterházy grófnő «ismére füveket, mellyek az görvélykort» gyógyíták; volt azon kívül egy recipés könyve is, melyet ő maga minden kincsnél többre becsült. Még e században is akadt a régi iskolának számos híve: Bács-Madarason én magam ismertem gyermekkoromban egy ott élő aglegényt a Latinovits családból, aki vagyonáról következőleg rendelkezett: «Összes vagyonomat két egyenlő részre osztom. Lajos öcsémnek 50 ezer forintokat hagyományozok, húgomnak ellenben 20 ezer forintokat és csalhatlan recipémet a pokolvar ellen. Ezzel ki van egyenlítve a különbség; sőt ha jól meggondolom, a húgomé a nagyobb rész. De meg is érdemli jóságáért és azért a gondos ápolásért, melyben betegségem alatt részesített.»

Néhány év előtt egy bécsi antiquariusnál egy csomó ócska könyvet vásároltam s ezek közt ráakadtam egy füzetre, melynek cím-lapjára egy nyíllal átszúrt rózsaszínű szív volt zöld alapra rajzolva, a szív fölött pedig következő állott:

A Mágyiás Ezer Mesternek Czövek István Urnak Continuatioja szerént Le irt Könyvének Proba mesterségei.

A szív alatt ezeket jegyezte oda ugyanaz a kéz:

Irattattak le Govrik Márton által Kolozvárt 1724 Esztendőben a. N.C.

A füzetben összesen 139 «reczipe» van, értve ezalatt nem csak orvosi rendeleteket betegségi esetekben, hanem általános élet-szabályokat, háztartás körébe tartozó megfigyeléseket stb. Több, mint a fele azonban a leggyakrabban előforduló testi bajokkal foglalkozik és olyan szerepet praescribál, melyek - legalább a mai fogalmak szerint - elég naivak. Álljon itt mutatványul a legjavából egynéhány:

A Tsillag Szaladásról.

Erről sem kell gondolkodni mikor e félét látunk mintha valamelly Tsillag futna le az Égről, vagy valami darabjok esnék le a tsillagoknak. Hanem az is holmi kövér nedvesség, mely a Levegő Égnek felső részén meggyúl s mind a rakét úgy fut oldalvást le a föld színére, úgy hog' a hol az leesik, egy tsomo olyan forma nedvességet lehet ott találni, mint a kotsonya.

Tehát mind ezek a levegő Égben látszó külömb külömb Formáju gyuladások természeti okokból származnak, a mint láttyuk, s így az ördögnek semmi közök nintsen. Hogy pedig minden tüzi szerszám nélkül meg gyuladnak ilyen gyulladások, a leg együgyübb paraszt Ember is által láttya, és által láthattya, onnan is mert ha a jól meg nem száradt szénát bogjába rakják, s erősen meg nyomják, úgy meg pálik, hogy aztán füstölni kezd, s végre lángot is vet.

...Czövek István uramnak tudománya ámbátor a természet tüneményeivel szemben kissé félszeg, de jelesen küzd a babona ellen. Nem engedi, hogy az ördögnek része legyen «Tsillag Szaladásban s a maga módja szerint magyarázgatja inkább a dolgot. Lássuk már most a többit:

Bánat el Üzéséről.

Erdei méh füvet, az az Vad Tzitromot, ha fejr borban főve egy néhány napig, ha iszod,

melyedet kitisztíttya, szívedet erősíti. Bánatodat és Meláncoliádat el üzi. Ismét akinek szívében szomorúság vagon, élyen a Sáfránnyal, lesz abban is vigasság, erőtlen tagokba jön ettől vastagság, májját is meg tisztit oly jeles orvosság.

A Halálos mérget elüzo orvosságokról. Fokhagyma és ruta körtvély és a retekkel méreg ellen valók; ki fokhagymát eszik ehomra jó reggel, nem veszi meg gyomrát akár mely rossz vízzel. ...Ismeretes az az adoma, melyből kitűnik, hogy nincs a világon olyan ember, aki fogfájás ellen nem tudna valami szert; Czövek Márton uram is hármát sorol föl a szenvedő emberiség okulására és vigasztalására.

Fog Fájás ellen.

Végy egy Fertály vagy 1/2 Fertály jó kemény bor etzetet, tégy belé jotskán sót és Zsendelyről való muhát. Azután fedd bé a Csuprot fekete kenyér hajjal, s hadd főjjen jot le; ezután ebből végy a Szádba, a milyen melegen állhatod 3-szor vagy 4-szer meg lásd hamar el mullik.

Vagy

Ha odvas a Fogad, végy Tárkony gyökeret, ezt faragd meg vékonyon, hogy a fogad Üregébe bé férjen, azután dugd bé azt, meg lásd a fájdalom meg szűnik.

Vagy

Végy Kajput olajat, ezt ted eg' két tiszta pamutra s botsásd a fogad üregébe, attolis megszűnik.

Bornak jó illatot adni.

A Földi Bodzának ujj virágit szed össze, és vesd a boros hordóba, jó muskatály szagu borod lészen.

Vagy a skárlát fü ha mustban vettetik a bornak muskatály íze lészen.

Kígyóknak el nyelése ellen.

Történetből ha valaki el nyeli a kig'ot, tentát ig'yék és meg öli benne.

Vagy

A Kigyo hagymát főzd meg borban, ad innya.

Vagy

Lábánál fogva köttessen fel az olyan Ember; szája légyen nyitva és fejje alá meleg tej tétenessék, érezvén szagát, mind járt kijön.

...Azt hiszszük, e mutatványok meggyőzték az olvasót arról, hogy Czövek István Ur, akinek «Continuátiója szerént» írta le Govrik Márton a recipéket, sok tekintetben mögötte van a mai orvosi tudománynak. De 176 év előtt nagy tudós hírében állhatott ő, mert a füzetben több helyen történik hivatkozás rá olyan helyeken, ahol a másoló nem tartja elegendőnek a saját megbízhatósága hangsúlyozását. A mai kornak egyik különössége, az orvosi «tekintélyekbe» vetett hit tehát már akkor is létezett!

(Amúgy: a kockázatokról és mellékhatásokról kérdezze meg házi orvosát, gyógyszerészét - a szerk. ajánlása)

*****

Olvasói levél

A 80. szám 25. oldalán megjelent verset a szerkesztő Mindszenty nevű ismeretlen költő verseként

jelezte, amely egyébként Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. könyvében jelent meg. A vers szerzője *Mindszenty Gedeon /1829-1877/* ismert magyarországi római katolikus esperes volt, aki jelentős munkásságot fejtett ki a líra területén is, mint ahogy a vers is bizonyítja.
Snorhavor nor dári! Boldog új évet!

Dr. Száva T. Sándor - Bécs

*****

„A fény az első teremtmény...”

Érdeemes felidézni - jó idő rá a legsötétebb, decemberi időszak - hogy mi is a fény?

József Attila 1937-ben, élete utolsó évében írta Thomas Mann üdvözlése című versében a gyönyörű sorokat:

*...az igazat mondd, ne csak a valódit,
a fényt, amelytől világlik agyunk,
hisz egymás nélkül sötétben vagyunk.*

Decemberi összefoglalónk címe azért került idézőjelbe, mert valóban idézet (a későbbiekben még szó esik róla). A fény az első teremtmény - alapvetően egyszerű megállapítás, éppen azért, mert nagyon fontos. Alapvető igazság, amely az Ószövetség első mondataiból következik - éppen ezért elgondolkodtató.

De kezdjük decemberi összefoglalónkat az egyházi újévvvel. A katolikus liturgia szerint ugyanis elkezdtük immár az új évet.

Advenio, advenire... Ugye, nem nagy vétek, ha olvasóinkat réges-régi, gimnáziumi latinórákra emlékeztetem? „Advenio, advenire” - latin ige, jelentése „eljön, megérkezik”. (A latin szótár szerint 4-ik ragozás.)

Nyelvlecke helyett azonban pillantsunk inkább kulturális „szótárunkba”. Ebből a latin igéből származik ugyanis az „advent” ige név: jelentése „eljövétel”.

Várjuk, hogy eljöjjön...

Emberi mértékkel mérve olyan igen hosszú egy év s oly sok hordaléka van. Vajon, az év lefolytának mi a hordaléka? Hiszen a folyók nem csupán a partot mossák alá, hogy aztán a mart leszakadjon, a hordalék gyakran a legjobb televénnyé válik. A Nílus ismétlődő áradásaira hatalmas, napfényesnek látszó kultúra épült, az ókori Egyiptom, Hórusz napisten birodalma. Lám, lám, megint a fény...

Polgári évünk utolsó hónapját előző, novemberi számunkban Borbálával zártuk, nézzük hát Miklóst. A gyermekek számára cipőtisztító Mikulás - mint oly sok, más népszokás - nálunk természetesen az általános, keresztény hagyományon túl számos, környező nép, illetve kultúra szokás- és hiedelemvilágából származó ragadványokkal alakult olyanná, amilyen ma. A szentté avatott mirai püspök, Miklós életéről semmiféle hiteles adatunk nincs (342 körül halt meg). A legenda szerint egy szegény család három leánya a megélhetés érdekében éppen utcalánynak készült, amikor a jótékony püspök az ablakon át hajított be nekik annyi pénzt, hogy letegyenek szándékukról s „méltó módon” férjhez mehessenek. Némely pravoszláv népnél egyenest „csodatévő Mikolaj” az egykori püspök neve...

Kérdés: miért „visel” a mai Mikulás vörös köpenyt fehér prémszegéllyel? Talán püspöksége miatt fejedelmi díszbe illik öltöztetni, a fehér prémszegély pedig sok-sok ideje már a mesék grafikájában az uralkodói ruhák fehér hermelin-szegélyével jár...? Az bizonyos, hogy német

eredetű jelenség, amely szerint az egykori pogány-germán Wotan, a kettős funkciójú, rosszakat büntető, jókat jutalmazó isten a Mikulás-alakot megkettőzi és szétválasztja. Mellérendeli a krampuszt, aki virgácsot hoz a rosszaknak. A virgács szó eredete a latin virga (vessző), amelyet ugye, nem aranyoznak be, de ha ütnek vele, nagyon fáj...

További kérdés lehet, hogy a mai Mikulás köré rakódott vörös szín (köpeny, sipka, de mindennemű csomagolóanyag is vörös) milyen módon kapcsolódik a vörös szín szakrális jelentéseihez?

Lépjünk azonban tovább 8-ra, amely az Immaculata Conceptio, vagyis a Szeplőtelen Fogantatás ünnepe. Magyarországon is mindig igen komolyan vették ezt a Mária-ünnepet, Lengyelországban például a dogma kihirdetése évében női szerzetesrend is alakult. Ám ismételjük meg, mert nem lehet elégszer ismételni, hogy mit is jelent a „szeplőtelen fogantatás”? Miután amúgyis karácsonyra készülünk, érdemes, idején való ezt felidézni.

Természetesen a keresztény filozófia alapjai mellett ebben a IX. Pius által 1854-ben kihirdetett dogmára hivatkozunk, ám tegyük hozzá, hogy eleve a magyar nyelv mélyebb ismerete is elégséges a kifejezés megértéséhez, mégis folyamatosan félreértik, félremagyarázzák. (Példával élve: az „én fogantatásom” az a tény, amikor szüleim által - édesanyám méhében - megfoganak - teológiai értelemben: attól a pillanattól kezdve létezem). Mária fogantatása tehát... mondjuk-e tovább? Mária, Jézus anyja volt kiválasztott arra, hogy majd ő hozza világra a Megváltót, ezért már **fogantatása pillanatában** mentes volt az eredendő büntől (attól, amellyel ugyanezen teológiai értelmezés szerint mindannyian születünk, fogantatásunktól kezdve). Ennek emlékünnepe a Szeplőtelen Fogantatás.

Magyar kultúrkörnyezetben ehhez az ünnephez kötődik a Napba öltözött asszony gyönyörű képzete, amelyről korábban, az augusztusi Nagyboldogasszony és a szeptemberi Mária-nap révén már tettünk említést.

Másutt élő olvasóink megértését kérve kell fölemlítenem, hogy Budapest egyik igen forgalmas pontján, a budai Batthyány utca derékmagasságában van a kicsike Mária-tér, rajta egy Immaculata szobor árválkodik, ma már ritkán áll meg előtte járókelő. E sorok írója az 1960-as évek elején, az akkortájt arra járó 5-ös autóbusszon zötykölődve belvárosi munkahelye felé, reggel hét óra tájt jónéhányszor látta, amint egy öregasszony gyertyát gyújtott a szobor előtt, majd letérdelt a nyílt járdán és imádkozott. Anakronisztikus látvány volt, de megható...

13-a a sokat emlegetett Luca, latinosabban szent Lucia. A hozzá kapcsolódó különféle hiedelmek homályos kapcsolatban állnak egymással, mint Bálint Sándor írja Ünnepi Kalendáriumában: „csak részben hozható kapcsolatba az ókeresztény szűz alakjával”, aki 310-ben halt meg. Egyértelmű, hogy a Luca napjához Európa-szerte kapcsolódó népi szokások (a globalizációt ugyanis nem mostanság találták ki) különféleképpen elsősorban a közelgő napfordulóhoz, a fény ünnepéhez, a „meghal a régi, jöjjön az új” szertartásaihoz tartoznak, annak maradványrészei.

December 17-én Lázár napja. Manapság a magyar kultúrkörben viszonylag ritka név, amely a Biblia részeit, annak szereplőit keverő hagyományvilágban gyakori tévedés áldozata. Van ugyanis egy „példabeszéd-Lázár”, a gazdag, és a koldus Lázár alakja, akit Lukács evangéliuma szerint Jézus egyik példabeszédében említ; és van a másik, a „példaszerű” Lázár, Mária és Márta bátyja, akit viszont Jézus Betániában feltámaszt halottaiból. A kettő nem egy, ám összeolvadt s lett az idők során a név gyakorivá, kedvelté.

Máig közkedvelt s az egyik leggyakoribb férfinév az egész keresztény kultúra területén Tamás. December 21. napja a kételkedő Tamásé, Didimuszé, aki addig nem hisz, amíg ujjait Jézus seibe nem teszi, stb... A szkeptikus, de végülis őszinte apostol alakján kívül Tamásokat számosat ismerünk, akik méltók az említésre is, de arra is, hogy nevüket máig büszkén viseljék a

Tamások. Itt van mindjárt az ágostonrendi Kempis Tamás, leghíresebbjük viszont Akvinói, a nagy filozófus. Maradjunk hazai tájakon: határainkon túl is számon tartják Kolozsvári Tamást, aki 15. századi erdélyi festő volt, a híres garamszentbenedeki fél-gótikus fél-reneszánsz szárnyasoltár festője.

Most pedig 24-éhez érkeztünk. Szentestéről sokszor és sokféleképpen emlékezünk, bizonyára a magyar sajtó is teli lesz - nagy helyesen - különféle aktuális írásokkal. Mi viszont ezúttal a Szenteste dátumát így tiszteljük meg:

„A fény az első teremtmény...”

Ismételjük decemberi krónikánk címét... ezt a félmondatot Dávid Katalin művészettörténésztől, aki november 29-én a Nagytétényi Kastélymúzeumban a *Karácsony a kastélyban* című kiállításnyitó beszédében mondotta el.

Vessük közbe: érdekelhet-e minket a *Karácsony a kastélyban*, ha egyszer nincsen kastélyunk? Igenis, mert értelmes, mutatós, őszinte kastélyt mindannyian építhetünk önmagunkban. Nem kell hozzá telek, téglá, épületszobrász... Ezt sugallta nekünk megnyitó beszédében *A teremtett világ misztériumának szerzője* is.

A Kastélymúzeumba (lapunkban esett már szó róla megnyitása alkalmából, a 2001. évfolyamban) érdemes elfáradni Nagytétényig - egyetlen feltétele az őszinte érdeklődés. Ne tessék konzum-szemlélettel végigjárni a termeket:

- Mondd, nyuszikám, el tudod képzelni ezt a szekretert a mi ebédlőnkben?

- Mondd, fiam, hogy nézne ki ez a mi hálósobánkban? Beférne ez a kredenc a nappalinkba?

Ne higgye, kedves Olvasó, hogy olcsó vicceket írunk. Kevés olyan van közöttünk, akinek ebédlője, hálósobája, nappalija van s lehetősége arra, hogy darabonként milliókba kerülő bútorokkal rendezze be. De ha betévedhetünk a budapesti Országházba s ott meglátjuk teljes valóságában Munkácsi Honfoglalás című képét - arra gondolunk-e, hogy miként mutatna a saját szobánkban? Nem, csupán egyszerűen tetszik.

Ha élvezni tudjuk azt, ami szép... s akkor más kastély nem is kell hozzá, mint saját énünk. Legyen az a kastélyunk.

És most vissza a kezdethez: Dávid Katalin, a nagyhírű művészettörténész a karácsonyi ünnep révén is leglényegesebb témájából adott ízelítőt: a jelképek, azok lényege, divatos kifejezéssel a „mögöttes tartalom” volt mondandója lényege.

Ennek a rövid, velős megnyitónak egyik megállapítása volt az előbb idézett félmondat: a fény az első teremtmény. Bizonyára mindannyian olvastuk (s ha nem, akkor még nem késő!), de egykori hittanórákon legalább leegyszerűsített változatában találkoztunk vele:

Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta volt és üres, sötétség borította a mélységeket és Isten lelke lebegett a vizek fölött. Isten szólt: „Legyen világosság”, és világos lett. Isten látta, hogy a világosság jó. Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől. (Mózes I. könyve, A teremtés, 1,1-4. - a Szent István Társulat 1987-es kiadása szerint.)

Csak azért, hogy magyar nyelvünk színeit is megőrizzük, olvassuk el ugyanezt a négy verset Károli Gáspár immár négy évszázados fordítása szerint is:

Kezdetben teremté Isten az eget és a földet. A föld pedig kietlen és puszta vala, és setétség vala a mélység színén, és Isten lelke lebeg vala a vizek felett. És monda Isten: Legyen világosság; és lőn világosság. És látá Isten, hogy jó a világosság; és elválasztá Isten a világosságot a setétségtől.

Lényege minden ünnepnek, hogy a fényhez kapcsolódik - mondotta Dávid Katalin, majd szép

párhuzamot csillantott fel a keresztény Karácsony és az ószövetségi Hanuka ünnepe között, lévén „rokonok” a Biblia révén. (A Hanuka - régebbi magyar átírás szerint: Chanukka -, leszámítva a naptári vonatkozásokat, a hold-év és nap-év eltéréseit, többé-kevésbé hasonló időszakra esik). Ez a pogányok által megszenteltetett Templom újraszentelése. Elpocsékolták, kiöntötték a hódító pogányok a szentelt olajat s a mécsesben csak alig egy napra való olaj maradt, amelyet a főpap - amikor a Makkabeus irányításával visszafoglalták Jeruzsálemet - meggyújtott, s a szent fény mégis nyolc napig égett, míg új olaj nem kerülhetett belé...

A szent fény... az első teremtmény: ezt kell ábrázolnia karácsonyfáink fényeinek is, amint a kiállításon iparművészek megjelenítésében az elmúlt másfél évszázad karácsonyfáin is látható. Kívánjuk, tiszta szívből, hogy Szentestén a karácsonyfa mindenkinek közülünk hozza el a fényt.

Jelentse azt, hogy „és világosság lett”...

Szívünk szerint itt be is fejeznénk decemberre vonatkozó kalendáriumunkat, hiszen immár csak egy jót tehetünk: várunk a Megváltó Fény ünnepére, ám kedves kötelességünknek érezzük a naptári év zárásaként köszönteni a Jánosokat, a Dávid keresztneveket s még egyszer a Tamásokat, mert Becket Tamást, az egykori canterbury érseket a katolikus egyház szentként tiszteli.

Végezetül már csak ismételni tudunk, és kérhetjük, javasolhatjuk, hogy olvasóink ne feledjék: „A fény az első teremtmény...”

dcs

*****

Hírek

Könyvtárnyitó

Örömmel vettünk részt november 8-án az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Belső-Ázsia tanszékén a Schütz Ödön Könyvtár és Archívum ünnepélyes átadásán. Déri Balázs dékán helyettes, egyetemi docens megnyitója után a 8 évvel ezelőtt megismert Vladimir Barkhudarjan professzor, akadémikus, az Örmény Tudományos Akadémia főtitkára tartott ünnepi beszédet, méltatva a magyarországi- és erdélyi örmény diaszpóra jelentőségét, Schütz Ödön armenológus felbecsülhetetlen érdemeit.

„Szekérke szállt alá a Maszisz hegyéről...” címmel zenés irodalmi összeállítás hangzott el Schütz Ödön Hajk és Bél harca c. antológiájából, Dzsotján Dávid, Erdős Ferenc és Dzsotján Dániel előadásában. A műsort dr. Dzsotjáné Krajcsír Piroska állította össze.

Az óriási gyűjteményt Zsigmond Benedek mutatta be. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke legújabb kiadványaink ajándékozásával köszöntötte az ÖTA főtitkárát és a Schütz Ödön könyvtár hatalmas anyaga szerény magyar nyelvű részének kiegészítésére mintegy 35 db örmény vonatkozású - magyar nyelven megjelent - könyvet ajánlott fel adományként. A könyvek átadása folyamatban van.

A Könyvtár látogatható Budapest V. ker. Múzeum krt. 4/B. I. em. alatt.

Dévéért, gyermekekért

November 21-én a Vigadó nagytermében a Dévai Szent Ferenc Alapítvány jótékonyági hangversenyére került sor, amelyre már hetekkel azelőtt elkelték a jegyek. Hál Istennek sokan gondolták azt, hogy anyagi segítséget nyújtsanak Bőjte Csaba ferences szerzetes 1992-ban elindított missziójához, az árva, elhagyott, szegény gyermekek megmentéséhez, árvaház, óvoda, középiskola, bentlakás üzemeltetéséhez. Mára már több mint 300 gyermek nevelkedik Déván,

Szászvároson és Szovátán. Megkezdték tanulmányaikat a tavaly és idén érettségizettek, akik már majd mindannyian a kolozsvári egyetem hallgatói. A gyermekek egy csoportja a hangverseny szereplője, résztvevője volt. Valamennyi adományozónak a székely népviseletbe öltözött gyermekek saját maguk által készített, ízléses díszítésű, festésű köszönő emléklapot nyújtottak át. Az alapítvány - meglepetésként - a gyermekek utaztatására egy 20 személyes új autóbust kapott adományba, amely a Vigadó előtt várta boldog tulajdonosait.

Csodálatos este volt, a szeretet sugárzott a zsúfolásig telt teremben, a résztvevők arcán.

Közmeghallgatások

Az 1993-as Kisebbségi Törvény előírása értelmében 2003. november 7-én a Fővárosi Örmény Önkormányzat és a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat összevont, közös közmeghallgatást tartott.

Ugyancsak közmeghallgatást tartott a XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat november 14-én, november 24-én pedig a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat közmeghallgatására került sor.

Genealógia

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája pótkötetét, de a nagy érdeklődésre tekintettel tervezzük a javított, bővített kiadást is. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petraskó és Rátz családokat - , hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére. Kérjük, mindenki jelezze, ha téves adatot észlelt.

Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az Örmény eredetű családok genealógiája című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus (1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Szakácskönyv

Az EÖGYKE megkezdte egy „Erdélyi magyarörmény szakácskönyv” előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A szerkesztőség címére érkező recepteket a tervezett könyv szerkesztői fogják kiválogatni; nyilvánvaló, hogy ugyanazon étel többféle recept szerint is készülhet, ám egyetlen ételről nem szükséges húsz-harminc leírást közölni, néhányat - táj, családi szokás, vagy időrend szerint eltérőt - azonban igen. Ezt a válogatást a könyv összeállítói végzik el, akik kéri: a recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.

Ki kicsoda?

Kéréssel és felhívással fordulunk Önökhöz!

Az EÖGYKE hozzákezdett a Magyarörmény ki kicsoda című kiadvány összeállításához, amelyben az örmény gyökerekkel rendelkező híresebb, nevesebb embereket szeretnének összegyűjteni. Hosszantartó és felelősségteljes munka ez. Kérünk mindenkit; aki tud olyan, említésre valóban méltó emberről, aki örmény gyökerekkel rendelkezik, az adatokat juttassa el a szerkesztőségbe. Kérjük: az adott személy nevét, születése évét és helyét, az örmény vonatkozás jelzését (milyen örmény családok leszármazottja az illető), végzettsége, képesítése, szakmai vagy tudományos fokozatai megjelölését, valamint tevékenysége rövid leírását (negyed- vagy fél

oldalon). Indokolt esetben természetesen ez hosszabb is lehet. Kérjük, jelezze az adatok forrását, és a dokumentumok létét: van-e az adott személlyel kapcsolatban valamiféle dokumentum (valamint kép, fénykép, stb.) a birtokában. Kérjük, írja meg címét, elérhetőségét is, hogy az adatokat hitelesíteni, az esetleges dokumentumokat felkeresni (másolatni) tudjuk. Kiket keresünk?

Magyarörmény származású, nevezetes személyeket, akik megbecsülést vívtak ki maguknak s akikről illik, vagy illenék tudnunk: a magyarörmény múlt, közelmúlt és jelen tudományos, politikai, közéleti, gazdasági, oktatási, hadi, egyházi, művészeti, irodalmi, kiemelkedő társadalmi tevékenységű alakjait. Kérésünket ismételjük több lapszámon át, hiszen tudjuk, hogy az adatolás nem könnyű munka. A beérkező anyagokat az EÖGYKE által erre a célra kijelölt bizottság fogja kezelni, amely eldönti, hogy végső soron ki az, aki bekerül a Magyarörmény ki kicsoda című kiadványba. Segítségüket előre is köszönjük!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Postacím: 1251 Budapest Pf., 70.

E-mail magyar.ormeny@axelero.hu fax: 201-2401.

A következő klubtalálkozó

A Fővárosi Örmény Klub következő klubestjét december 18-án, csütörtökön 17 órakor tartja a Magyarok Háza /V Semmelweis u. 1-3./ I. emeleti Bartók teremben.

Immár többéves hagyomány szerint idén is átadásra kerül a Szongott Kristóf díj, közben karácsonyi témakörű verseket hallunk. Ezután a Szent Család Plébánia gyermek együttese mutat be új produkciót, végül közösségünket a Kecskés Együttes örvendezteti meg karácsonyi zenével. Mindenkit szeretettel várunk!

*****

A Fővárosi Örmény Önkormányzat (FÖÖ) munkájából:

77/2003. (10.14.) FÖÖ. határozat:

A Testület úgy dönt, hogy a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébánia a már átutalt 300 ezer Ft-ot átcsoportosíthatja, a temetői viharkárok, illetve a műemlék síremlékek rongálásának helyreállítására, a munkálatok sürgősségének megfelelően.

Szavazati arány: igen: 9 nem: 0 tartózkodik: 0

78/2003. (10.14.) FÖÖ. határozat:

A Testület úgy dönt, hogy az Orlay u. 6. szám alatti Örmény Katolikus Templom tatarozására elkülönített 300 ezer Ft-ot - /56/2003. (07.01.) FÖÖ határozat- a templom-múzeum, könyvtár-levéltár, leltározási költségére átcsoportosítja. A testület az ingatlan tatarozását továbbra is támogatni kívánja, P. Vahan Hovagimian plébános válasza után azt újra tárgyalja.

Szavazati arány: igen: 8 nem: 0 tartózkodik: 1

*****

***Többekhez eljutott már az* ÉRTESÍTÉS**

Ezt az értesítést kénytelenek vagyunk azonban lapunkban is közölni, hiszen többször írtunk a budapesti Orlay-utcai Örmény Katolikus Templomban szervezett hangversenysorozatról, annak megvalósult eseményeiről.

A szervező a következő értesítést tette közzé:

Tisztelettel értesítjük a főváros örmény származású polgárait és a velünk szimpatizálókat, hogy a 2003. november 29-én, szombaton 17 órára meghirdetett jótékonysági koncertünk elmarad, miután Örmény Katolikus Templomunkba való bejutáshoz a Bécsi Mechitarista Rend nem járult hozzá!

Minden érdeklődőtől elnézést kérünk a rendezők nevében

dr. Issekutz Sarolta

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke

Félreértések elkerülése végett közöljük a Bécsi Mechitarista Rend P. Narek által aláírt levelének fénymásolatát, és annak német nyelvű szövegét (a fénymásolaton látható fejlécek, címzés, aláírás nélkül).

A német nyelvű levél szövege:

Betrifft: Konzerte in der Kirche/ Orlay-Strasse

Sehr geehrte Frau Dr. Issekutz! Bezugnehmend auf Ihr Schreiben vom 6.11. 2003 mussich Ihnen leider mitteilen, dass wir Ihnen keine weiteren Konzerte in unserer Kirche gestatten können.

Die beiden Konzerte, welche bereits stattgefunden haben, wurden unsererseits ausnahmweise genehmigt, obwohl eine Kirche nicht als Konzertsaal gedacht ist. Ich muss Sie daher bitten sich für weitere Aufführungen anderweitig umzusehen.

*****

Utánnnyomás a KRÓNKA c. lap 2003. november 19-i számából

Obelisz a székesegyház előtt

Egyetlen hatóság sem engedélyezte a szamosújvári világháborús emlékmű felállítását

Önkényesen, valamennyi szakhatóság véleményét mellőzve épített emlékművet a szamosújvári örmény katolikus székesegyház közvetlen közelében a helyi polgármesteri hivatal. A világháborúban elesett hősök emlékére emelt obelisz mindössze ötven méterre helyezkedik el a műemlékké nyilvánított templomtól, holott a hatályos törvények értelmében ilyen jellegű épületek köré száz méteren belül tilos építkezni. A hatóságok éberségének kijátszása érdekében főleg éjszaka épített „alkotás” az örmény katolikus egyházközségé mellett számos civil szervezet tiltakozását is kiváltotta.

Mi nem akartuk, hogy a sajtó nyilvánossága elé kerüljön ez az ügy; de hát nekünk nincs szégyellnivalónk - nyomatékosítja már az elején Szakács Endre tisztelendő, mielőtt belevágna a szamosújvári örmény katolikus egyházközség híveinek kedélyeit borzoló történetbe. Aztán annak az embernek a nyugalmaival fog neki, mint aki tudja, sokat mesélhetne a Kolozs megyei városban végbemenő törvénytelenégekről, ám tekintettel az ügy kimenetelének bizonytalanságára, inkább a tényekre szorítkozik. Márpedig ezek arról árulkodnak, hogy a szamosújvári polgármesteri hivatal törvényre és hatósági előírásokra fittyet hányva épített világháborús emlékművet az örmény katolikus székesegyház elé. „A munkálatok augusztusban kezdődtek, amely ellen mi már a gödör kiásásakor tiltakoztunk a Kolozs Megyei Tanács műemlékvédelmi bizottságánál és az építkezési felügyelőségénél - magyarázza Szakács Endre örmény katolikus plébános. - Az eltelt hónapok során a létesítmény kezdeményezőit számtalanszor felszólították a munkálatok leállítására, ám úgy tűnik, nem hallgatnak a szép szóra.”

Az első és második világháború áldozatainak emlékét őrző obeliszk létesítésének ötlete még Szamosújvár néhai polgármesterétől származik, akinek októberi halála után az ügyvezető utód, Ioan Pinteá alpolgármester vette át az ügy irányítását. Az emlékmű felállítására már tíz évvel ezelőtt javaslat született ugyan, ám a városi tanács az elmúlt tíz év során egyszer sem szavazott arról, hogy a mű a székesegyház elé kerüljön, sőt versenytárgyalást sem írt ki az obeliszk elkészítésére. Anyagiakban azonban nem volt hiány, mivel Szamosújvár németországi testvérvárosa 2500 eurót adományozott a célra.

A helyi örmény katolikus közösséget és az RMDSZ városi tanácsosait egyaránt felháborította, hogy beleegyezésük és a szükséges engedélyek hiányában láttak neki az építkezésnek.

„Személyesen váltottam néhány szót a nyáron Razvan Theodorescu művelődésügyi miniszterrel, akinek nyomására akkoriban leállították a munkát - számol be Esztegár János önkormányzati képviselő. - Az emlékművet mégis elkészítették, amiből arra következtetünk, hogy Romániában nem mindenre érvényes a törvény szigora.” A szamosújvári katolikus egyházközség gondnoka nem véletlenül hivatkozik a törvénytelenségre. Az obeliszk sebtében való felhúzása ugyanis Esztegár Jánosban a hatvanas években véghezvitt rombolást idézi fel, amikor Szamosújvár főterén rendre lebontották az örmények építette lábas házakat, kovácsoltvas kerítéseket. A barokk stílusú főterre ezúttal „építenek” ugyan, ám a négyszögalapú, fölfelé vékonyodó világháborús emlékműről a megyei műemlékvédő bizottságnak is az a véleménye, hogy nem illik a katolikus templom által dominált térbe. Még akkor sem, ha a jelenleg állványzattal körülvett „alkotás” tetejére a székesegyház tornyain is látható keresztmásolatot helyezték el. Márpedig a műemlékvédelemről szóló törvény értelmében műemlékektől csupán százméteres távolságra szabad építkezni.

Az emlékmű felállításában érdekelt polgármesteri hivatal mindvégig tudatában volt annak, hogy törvénytelenséget követ el. Bizonyíték erre, hogy az elmúlt időszakban mindvégig éjszaka dolgoztak a végrehajtással megbízott Robacom cég munkásai, akiket az építkezési felügyelőknek így sohasem sikerült tetten érniük. „Felszólítottuk a szamosújvári polgármesteri hivatalt, állítsa le a munkálatokat, és rendelje el az obeliszk lebontását” - jelenti ki érdeklődésünkre Radu Cosma építész. A Kolozs Megyei Építkezési Felügyelőség munkatársa szerint a szamosújvári emlékmű csak abban az esetben maradhatna a helyén, ha megkapná a művelődési minisztérium jóváhagyását, ám a szaktárca már nem egy ízben megvétózta a mű elhelyezését. A bontás viszont éppen a városháza feladata lenne, itt azonban - az alpolgármester hiányában - senki sem vállalkozik annak megjósolására, mi lesz az obeliszk sorsa.

A Romániai Örmények Szövetsége mellett a szamosújvári világháborús emlékmű felállítása ellen a Magyarörmények Romániai Szövetsége is tiltakozását fejezte ki. Sebesi Karen Attila elnök lapunknak elmondta, felszólították a hatóságokat, távolítsák el az obeliszket a világ örménységének zarándokhelyévé vált székesegyház elől. Szakács Endre plébános is abban bízik, hogy a polgármesteri hivatal végül enged a felsőbb nyomásnak. „Ha a plébánia kifestéséhez jóváhagyást követelt tőlem a városháza, akkor talán természetes, hogy a hivatal is beszeresse az obeliszk felállításához szükséges engedélyeket. Ellenkező esetben ne építtessen olyan helyre, ahová nem szabad” - sommázza a szamosújvári tisztelendő.

Rostás Szabolcs

***Alianta Din Romania Armeano-Maghiara
Magyarörmények Romániai Szövetsége***

TILTAKOZÁS

A Magyarörmények Romániai Szövetsége megdöbbenéssel vette tudomásul a szamosújvári

örmény-katolikus székesegyház közvetlen közelében elhelyezésre kerülő világháborús emlékmű körüli törvénytelenégeket mind a központi, mind pedig a helyi hatalom részéről. Tudvalevő, hogy a szamosújvári székesegyház a hazai és a világ örménységének többszázados zarándokhelye, éppen ezért tiltakozunk e nemzeti kegyhelyünk mellé kerülő és mindennemű engedély hiányában történő emlékmű felállítását ellen.

Felszólítjuk a hazai és a nemzetközi szervezetek, hatóságok figyelmét erre a precedens értékű törvénytelenésre és nyomatékosan kérjük a tervezett műemlék építkezésének azonnali leállítását és a székesegyház környezetéből való eltávolítását.

Az országos elnökség nevében
Sebesi Karen Attila
elnök

Kolozsvár, 2003. november 17.

*****

A 2003. november 8-9-én tartott konferencia visszhangjáról az erdélyi Krónika c. lap tudósításában olvashatunk:

Örmény konferencia Gyergyóban

Örmény rítusú szentmisével ért véget tegnap a hagyományteremtő szándékkal, első ízben szervezett magyarörmény konferencia Gyergyószentmiklóson. A rendezvényt az örmény katolikus általános helynök, Puskás Attila szervezte a székelység körében a XVII. században otthont alapító örmény népcsoport helyzetének vizsgálatára. A kétnapos rendezvényen a szamosújvári Tarisznyás Csilla, az Armenia folyóirat szerkesztője, Sebesi Karen Attila, a Magyarörmények Romániai Szövetségének elnöke, valamint Puskás Attila tartott előadást. A szombat délelőtt szűk körben, meghitt hangulatban zajló előadások után este a szárhegyi ferences rendház ebédlőjében Sebesi Karen Attila és Sebesi Hripszimé Tündér *Fordulj kedves lovam* című pódiumműsorát mutatta be.

A Puskás Attila helynök által celebrált örmény rítusú szentmisét a gyergyói örmény templomban tartották a helyi örmény kórus közreműködésével. „Erdélyben az örmény nyelvet már nem beszélnek, az örmény katolikusok pedig magukat magyarörményeknek tartják” - derült ki a konferencián. A történelmi örmény közösségek közül Szamosújvár, Erzsébetváros, Szépvíz és Gyergyó még ma is az utóbbi a legnépesebb: a 2000-es statisztikák szerint 600 körüli lelket számlál. Puskás Attila, szeptemberben kinevezett vikárius lapunknak elmondta: tekintve, hogy az örmény katolikus egyházközségeknek személyében végre ismét saját lelkipásztora van, úgy véli, a hétvégén lezajlott magyarörmény konferenciával sikerül hagyományt teremtenie Gyergyószentmiklóson. Örmény liturgiát naponta 18 órától tartanak a város örmény templomában.

Gergely Judit

*****

Klub, viszonylag meleg novemberben

A Fővárosi Örmény Klub novemberi találkozásán a szokottnál is többen voltak jelen. Sokan

döntöttek úgy, hogy - miután nem fértek a terembe - elmennek, hiszen azt az előadást, amely e klubest szép témája volt, nemcsak az ajtón kívül hallani, de látni is kellett.

Az EÖGYKE tagjainak és híveinek kis csoportja már idén augusztusban élvezhette Nagyváradon az *Üzenem az otthoni hegyeknek* című, Wass Albert műveiből Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos által összeállított és prezentált előadást.

Azon kívül, hogy nagy siker volt, azon kívül, hogy a nagyváradai művészházaspár és technikai segítők új, friss és áhított hangot hoznak minden alkalommal, ha Budapesten fellépnek, mit lehet még mondani a jól megkomponált előadásról, egyáltalán, ennek a kicsi színháznak a létéről? Hiszen méretbeli kicsinysége hatalmas szellemi méreteket és felelősséget takar...

Az augusztusban Nagyváradon látott előadásról szeptemberi számunkban ezt írtuk: Erdélyi körutunk utolsó napján is Váraddá megyünk majd s mielőtt átlépjük a határt, a Kiss Stúdió Színházban megnézzük a remek színészházaspár Wass Albert-összeállítását, amely emberi sorsról, életről, Erdélyről szól. Küldetéses emberpár Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos. Előadásukat nézve könnyű ezt észrevenni s leírni; bizonyosan sokkal nehezebb vívódva, küszködve megvalósítani, amint azt ők ketten teszik. Kilenc éve működik a színházacska otthon, járja a szórványfalvakat és külföldet. Mint műsorfüzetükben írják, fellépéseik színhelye volt már Budapest, Frankfurt, Érd, Köln, Nürnberg, München, Csongrád vagy éppen Szlovénia.

Újat a novemberi klubest előadásáról csak annyit írhatunk, hogy bizony, kissé másként hangoznak a szavak, a versek, az indulat és a kétségek Budapest kellős közepén, a Belvárosban, egy elegáns palota előadótermében - amely ráadásul Bartók nevét viseli - mint hangzottak a nagyváradai, szűkös pinceszínházban. Másként: ott, Nagyváradon ugyanis jóval súlyosabbak, még a budapesti fülnek is - ha az a fül hallásra van kihegyezve.

Ezzel a megállapítással azt akarnánk mondani, hogy ugyanaz az előadás más közönség előtt más. A színházi szakemberek ezt nagyon jól tudják. Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos is nagyon jól tudja. A szabadságban - teljes szabadságban! s ez nagyon fontos, mert gyakran nem is vesszük észre belső, apróbb-nagyobb politikai véleménykülönbségeink ütközése közben - tehát: a szabadságban élő budapesti érdeklődő másként hallja, érzi és éli át azt, hogy valaki „üzen a hazai hegyeknek”, mint a beszorított szórványmagyar, akinek gyermekei a világ forgása következtében néha már-már felejtik azt, hogy szép, árnyalt és gazdag magyar nyelvük, magyar kultúrájuk van.

Ugyanezt a felejtést a Budapesten élő magyar, örménymagyar is megéli, csak egészen másként vesz róla tudomást... vagy tudomást sem vesz róla.

A lényeg a november 20-i klubesten mégis az volt, hogy a nagyváradai Kiss Stúdió Színház emléket, aggodalmat, fájdalmat és szép magyar kiejtést hozott el hozzánk.

Mást, jobbat nem tehetünk, mint hittel, őszintén megismételjük: küldetéses emberpár Kiss Törék Ildikó és Varga Vilmos.

dcS

*****

Felhívjuk olvasóink figyelmét

az itt következő gyűjtemény végén szereplő megjegyzésre:

Ezen erdélyi örmény gyökerű családok nevei az 1937-ben megjelent „Erdély Monográfiája” és az 1941-ben megjelent „Magyar Vármegyei Szociográfiák” című személyi adattár kiadványokban szerepelnek.

Kutatta, kijegyezte: Kolozsi Gergely István ny. jogász

(Ha tehát valaki hiányosnak tartja a felsorolást, vegye figyelembe, hogy 1937-es, illetve 1941-es állapotot tükröz!)

Régi Országos Személyi Adattárakban szereplő örmény-magyar gyökerű nevesebb személyek

(I. rész)

1. Duha Kristóf, városi közigazgatási tanácsos, polgármester Szamosújvár.
Született 1858-ban régi örmény családból. A középiskolát miután elvégezte, a kolozsvári egyetemen filozófiát hallgatott. Mint tanító kezdte pályafutását, majd altanár a szamosújvári gimnáziumban. 1890-ben városi számvevőnek választották, tíz évvel később pedig közigazgatási tanácsossá. 1912-től alpolgármestere volt, 1918-19-ig a város polgármestere. A román megszállás előtt ő volt az utolsó örmény-magyar polgármestere a városnak. Mivelhogy megtagadta a román hűségeskütelést, elbocsátották. 1919-34-ig az Iparbank Igazgatója volt. Elnöke volt a helyi Magyar Pártnak. Nevéhez fűződik a város főgimnáziuma és a honvéd laktanya építése. Neje: a néhai Sidai Johanna volt.

2. Esztegar Bálint, bankigazgató, született 1897-ben Szamosújvárt. Édesapja: Géza, édesanyja: Papp Irma. Középiskoláit helyben végezte, egyetemi tanulmányait Kolozsvárt és Budapesten végezte.

1915-ben hadbavonult, az olasz és francia fronton küzdött, zászlósi rangban szerelt le. Kitüntetései: kieszüst és bronz vitézségi érem. 1928-ban a helybéli takarékpénztár helyettes igazgatója. A megszállás alatt a Magyar Párt választmányi tagja volt és a katolikus kör pénztárnoka. 47 hold birtokát a románok kisajátították. Neje: Flórián Róza, akinek fivére: Antal, hősi halált halt hadnagyi rangban az orosz harctéren az első világháborúban.

3. ifj. Flórián Antal, kereskedő 1901-ben született Szamosújvárt. Édesapja id. Antal, édesanyja Novák Rebeka. Iskoláit Szamosújvárt végezte, majd kereskedői pályára lépett. Déván és Szamosújvárt tanulta ki szakmáját. 1925-ben önállósította magát. Hasonló nevű unokabátyja hadnagyi rangban hősi halált halt az első világháborúban. Neje: Kirkósa Klára.

4. Fogolyán Gyula dr. városi tiszti főorvos Szamosújvárt. Született 1864-ben Máramaros-szigeten. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1910-ben választották meg Szamosújvár főorvosának. Itt működött 1926-ban történt nyugdíjazásáig. Jelentős érdemeket szerzett a város egészségügyi viszonyainak megjavításában. A világháború idején mint honvéd főorvos a szamosújvári tartalékkórházban teljesített szolgálatot. Neje: Marádé Jolánta bárónő.

5. Gajzágó Vilmos, főszolgabíró, Désen. Született Szamosújvárt 1859-ben. Középiskoláit ugyanitt végezte, jogi tanulmányait Kolozsvárt. Közigazgatási pályára lépett Láposon majd Kékesen mint szolgabíró, s végül Désen mint főszolgabíró az összeomlásig, ő volt Dész utolsó magyar főszolgabírója. A Magyar Párt keretében erős tevékenységet fejtett ki.

6. Gámeczki Jakab, kereskedő, Dész. Szamosújvárt született 1870-ben, régi ottani örmény családból, ott is járt iskolába és kereskedelmi pályára lépett. A rk. egyház tanácstagja, több pénztintézet igazgató tagja volt. Felesége: Osztian Mária szintén lelkes támogatója volt a hazafias mozgalomnak.

7. Horenián Ohanik, rőföskereskedő, Szamosújvár. Született 1890-ben KisÁzsiában. Apja: Rafael, anyja: Babikján Verona, a törökök 1915-ben legyilkolták őket. Kolesben végezte a gimnáziumot, azután kereskedői pályára lépett. Alapító tagja az örmény katolikus körnek és választmányi tagja az Árvaintézetnek. 1915-től mint kereskedő működött Szamosújvárt. 1915-ig mint hadimunkás vett részt a világháborúban.

8. Hosszú Vártán, cipésmester, Szamosújvárt, ugyanott született 1884-ben. Apja néhai Péter, anyja: Osztian Dorottya. Szamosújvárt járt iskolába, és ott tanulta a cipészipart is. 1933-ban korcsmát nyitott. A világháborúban 18 hónapig harcolt az orosz és az olasz fronton, mint pionér.

Több hadkitüntetést kapott és mint tizedes szerelt le.

9. László Gyula, földbirtokos, Nagyiklód, Szolnok-Doboka vármegye. Ősi örmény családból született 1869-ben Brassóban. Felsőkereskedelmi iskolát végzett Kolozsvárt. 1889-től gazdálkodik Nagyiklódon. Az első világháború alatt 1800 holdas birtokon gazdálkodott, és mint virilista a frontszolgálat alól fel volt mentve. A román megszállók a 240 holdas saját birtokából 180 holdat elvettek, csak 60 holdat hagytak meg, melyet a harmadfokú bírósági határozata mondta ki. László Gyula Tauffer Ferenc mostohanagyapja volt, aki 1942-ben született Budapesten, és ott is él.

10. Martaian Hárutyun, perzsaszőnyegszövő, Szamosújvár. Született 1906-ban Viygdén, Törökországban. Anyja néhai Arakni Saldian, apja néhai Dikrán. Gyermekkorát még Törökországban töltötte és Konstantinápolyban járt iskolába. Az első világháború után 1921-ben költözött Szamosújvár városába. A felesége: Elmane Kulusja. Gyermekai: Dikrán és Aram.

11. Mórítz Jenő, bőrkereskedő, Szamosújvár. Ugyanott született 1886-ban. Apja: Mórítz Joachim, anyja Lengyel Róza. Ugyanitt járt iskolába is, és Petrozsenben, Gyulafehérváron, Salgótarjánban s Kolozsvárt gyarapította szaktudását. Szamosújvárt az Iparosegylet elnöke, a Szent Erzsébet énekharca elnöke, a Magyar Párt igazgató tagja. Neje: Bíró Erzsébet.

12. Mórítz Johachim, kereskedő, Szamosújvár. Ugyanott született 1893-ban, majd kereskedelmet tanult ugyanott. Mint segéd Kolozsváron, Tövisen, Gyergyószentmiklóson és Szolnokon gyarapította tudását. 1919 óta mint önálló kereskedő dolgozik. Részt vett az első világháborúban 1916-18-ig. A 62. k. gyalogezred kötelékében harcolt a szerb, román és horvát fronton. Mint tizedes szerelt le, több vitézségi kitüntetéssel. Felesége: Greszner Katalin.

13. Nuridzsán Lajos, kereskedő, Szamosújvár. Szamosújvárt született 1905-ben. Középiskoláit ugyanott végezte és a szakmáját is ott sajátította el. 1935-ben önállósította magát. A román megszállás idején erejéhez képest a városban segítette a kulturális szociális mozgalmat. Neje: Remgger Margit, gyermekei: Anna és Mária.

14. Nuridzsány József, kereskedő, Szamosújvár. Ugyanott született 1877-ben. Apja: Antal, anyja: Zakariás Rozália. Szülőhelyén négy gimnáziumot végzett, majd kitanulta a kereskedői szakmát. Segéd Marosvásárhelyen, Brassóban, Kézdivásárhelyen, Nagyszombaton dolgozik, és Hódmezővásárhelyen fejezte be szakmai tanulmányait. 1902-ben önállósította magát Szamosújvárt. Tevékeny tagja volt az EMKE-nek és a kereskedő társulatnak. A román megszállás alatt 1919 után igyekezett támogatni a magyar megmozdulásokat.

15. Papp László, szücsmester, Szamosújvár. Ugyanott született 1897-ben. Apja: József, anyja: Kapatán Rebeka. A helybéli gimnáziumba járt két osztályt, aztán az apjától tanult szücsmesterséget. 1923 óta önálló mester. Tagja volt a Szücsök Ipartársulatának, öt éven át elnöke. Igazgatósági tagja a helybéli Takarékpénztárnak. A szamosújvári örmény szert. kat. egyház tanácsosa.

16. Papp Mihály, nyug. kir. tanfelügyelő, született 1865-ben Szamosújvárt régi örmény családból. Szülőhelyén járt iskolába, a tanítóképzőben és Budapesten végzett iparrajztanári tanfolyamot. Állami tanító lett Újpesten, ugyanott igazgató is. Erdemei elismeréséül szakelőadónak rendelték be a minisztériumba. Mint kiváló pedagógust, dicséretben részesítették a képviselőházban. Szülővárosában vonult nyugalomba.

17. Sorbán Raul dr. Désen született 1912-ben régi nemesi családból. Ősei 1609-ben kaptak nemességet Bethlen Gábor fejedelemtől. Anyja a híres örménymagyar Bogdánffy László leánytestvére, az egyik legnagyobb földbirtokos család szülöttje. Balázsfalván járt középiskolába, Grácban, Pozsonyban, Milánóban végezte a jogi tanulmányait. 1938-ban mint jó nevű festőművész működött s több magyar kollegával vett részt számos kiállításon. Mint magyar-örmény anyanyelvű, az anyja után perfektül beszéli a magyar nyelvet. Öregségére, főleg 1989

után, nagy magyar gyűlölőként lépett fel, a Dákó-román elmélet alapján. Felesége: Sütő Éva keramikus. Jelenleg Raul Erdélyben él, az anyja hozományának birtokán 2003-ban.

18. Roska Márton dr. régész, a Szolnok-Dobokai Magyaroklölösön született 1880-ban. A középiskola nyolc osztályát, a Világosító Szt. Gergelyről elnevezett örmény fiúárvaházban, a szamosújvári örmény katolikus, majd államivá vált főgimnáziumban végezte. A kolozsvári egyetem bölcsészeti hallgatója lett. 1905-ben történelem és földrajzból tanári oklevelet nyert. 1901-ben gyakornoknak nevezik ki az Erdélyi Múzeum Egyesület Érem és Régiségtárához. 1920-tól az Erdélyi Kárpát Egyesület néprajzi múzeumnak az igazgatója és tagja a Műemlékek Országos Bizottsága erdélyi osztályának. Részt vett az első világháborúban, ahol főhadnagyi rangig vitte. Levelező tagja volt a Német Birodalmi Régészeti Intézetnek, igazgatósági tagja az Erdélyi Múzeum Egyesületnek. Irodalmi munkásságában különösen számottevők az erdélyi honfoglalás kérdésének tisztázását elősegítő vajdahunyadi, várfalvi és marosgombási ásatásai. Irodalmi főbb munkái: Az ősrégészet kézikönyve, A régibb kőkor, Az újabb kőkor stb. Népszerű cikkei a Magyar nép és Pásztortűz, valamint a Hírnök hasábjain jelentek meg.

19. Todorán Sándor dr. helybeli polgármester, született 1891-ben Szamosújvárt, ősi örmény családból. Édesapja Endre a város egyik vezető egyénisége volt. A szülővárosában járt középiskolába, Kolozsvárt végezte a jogot. 1919-ben doktorált. A román esküt megtagadta, állását elveszítette. Magán vállalatnál dolgozott 1931-ig. 1931-39 bírósági jegyző volt. A honvédség bevonulása után nevezték ki polgármesteri helyettes főjegyzővé.

20. Turcsán Lajos ny. csendőrmester, vendéglős Szamosújvárt. Született 1871-ben Uzdiszentpéteren. Apja: T. Lukács, anyja: Dajbukát Rebeka. Szülőhelyén járt iskolába, azután kereskedelmet tanult. Katonai kötelezettsége után beállt a csendőrséghez. Mint örmester ment nyugdíjba és vendéglőt vezetett, amelyet még elődei alapítottak. Elhunyt 1934-ben. Özvegye: Harib Katalin.

21. Urmánczy Gábor kereskedő és földbirtokos, Szamosújvár. Ugyanott született 1889-ben, s ott is járt iskolába, s utána kereskedői pályára lépett, 1914 óta önálló kereskedő üzlete volt a kommunista államosításig. Tagja volt az Iparos Egyletnek, a Magyar Pártnak és a Katolikus Örmény Körnek. Részt vett az első világháborúban, ahol a katonai bátorságáért több kitüntetést kapott. Apja: Urmánczy Gábor, anyja; Lengyel Anna. Felesége: Tömösvári Borbála. Gyermekai: István és Gábor. A két fiuk a rezsim változás után az Urmánczi, kéri határban lévő birtoknak az egy részét visszaigényelték.

22. Bátrín Miklós nyersbőr nagykereskedő Szamosújvár. Itt is született 1896-ban ősi örmény családból. Tanulmányai befejezésével hadba vonult, végig küzdötte az első világháborút az orosz, olasz és francia fronton, két évet hadifogságban is töltött. Kisezüst és bronz vitézségi érem birtokosa. 1921-től önálló kereskedő. 1940 óta a Magyar Bőripar Rt. főbizományosi körzetének vezetője. Az örmény rk. egyháztanács tagja, a Kath. Kör ügyvezető elnöke, a szamosújvári Sport Egyesület alapítója és csapatkapitánya. Alelnöke volt a Magyar Pártnak. Magyarországaért 1940-ben a román hadbírótság elé állították, de sikerült megszöknie. Neje: Perint Katalin, aki jótékony-ságáért általános szeretetnek örvendett. Az örmény Oltár-egylet alelnöknője, a város szociális előadója. Egy gyermekük van: Miklós.

(folytatjuk)

*****

Lengyel Marika szamosújvári beszámolója

Az örmény metropoliszban nemcsak obeliszket építenek az örmény katolikus templom elé - mint azt a magyar napi sajtóból is, jelen számunkból is tudhatják olvasóink - hanem mást is. Építenek

a szó legjobb értelmében: megőriznek, helyreállítanak.

Lengyel Marika rövid beszámolója szerint az érkezett adományokat sikerrel fordította az örmény katolikus temető helyreállítására.

„Jó, hogy sikerült ennyit is megcsinálni, mert az árak nagyon elszabadultak, ez kb. 25-30 millió plusz a második rendbetételére, kívül is, belül is.” (A milliók lejben értendők; magyarán 20-30 ezer forintos eltérés is gondokat okoz... - a szerk. megjegyzése.)

Lengyel Marika gondolja jelenleg a szamosújvári múzeum-szoba rendbehozatala, de közben arra is gondol, hogy amikor legutóbb Budapesten járt az Orlay-utcai templomban, gyenge, kicsi oltárterítőt látott s talán sikerülne valami szebbet, méltóbbat adományoznia...

Az a gyanúnk, hogy Lengyel Marika is azon emberek közé tartozik, akik egyszerűen nem tudják elviselni a mások anyagi s egyúttal lelki nyomorát, vagyis a lélektelenséget? Lehet, hogy Lengyel Marika - bár nem gazdag - lelkében igenis, nagyon-nagyon gazdag?

Kommentár nélkül közöljük az általa küldött fényképeket a szamosújvári temető helyreállított részleteiről.

*****

Az erzsébetvárosi Örmény Szertartású Római Katolikus Plébánia házassági anyakönyvéből (III. rész)

1868

Farkas Miklós - Frenkul Veronika
Vas Ferencz - Ájváz Dorottya
Török Gergely - Verzár Anna
Vikol József - Ördög Erzsébet
Dombi József - Szentpéteri Katalin
Lukácsfi Péter - Szentpéteri Erzsébet
Grossz Károly - Dániel Erzsébet

1869

Scheitl Mihály - Hollósi Mária
Fark Márton - Szentpéteri Anna
Burnáz Lukács - Bárány Anna
Kozocsa Dávid - Ájváz Róza
Verzár József - Publig Margit
Alexa József - Károli Teréz
Biluska Lukács - Brots Regina
Suster János - Agg Karolina
Potoszki Alajos - Dávid Margit
Gajzágó Gyula - Karácsonyi Anna
Szentpéteri István - Papp Katalin

1870

Gombos (Bumbian) Péter - Szállasi Zsuzsa
Pifferi Péter - Norkoj Rebeka
Kopeczky Vilmos - Lukács Eugénia
Dániel István - Ember Erzsébet

Másvilági Izsák - Schedelmajer Katalin
Kendefi Ferencz - Kapálb Anna
Feigel Károly - Szentkovits Johanna

1871

Novák János - Szentkovits Erzsébet
Nuridsán Kristóf - Alexa Mária
Szentpéteri Auxentius - Persián Katalin
Márkovits Simon - Kozocsa Rebeka
Szentpéteri Antal - Issekutz Rebeka

1872

Burnáz Lukács - Papp Mária
Szentkovits Antal - Issekutz Mária
Kelemen Gergely - Szentpéteri Mária
Papp Márton Gergely - Szentkovits Mária

1873

Szabó Károly - Kopacz Katalin

1874

Madarász Imre - Affumi Anna Mária
Mihály Lajos - Zakariás Margit
Tompos Gergely - Zakariás Róza
Lengyel Mihály - Papp Mária
Keresztes (Azbej) Antal - Dájbukát Terézia
Wolff Bogdán - Lukács Anna

1875

Bakk János - Kapálb Rebeka
Jakab Sándor - Szentkovits Katalin
Szállasi Miklós - Norkoj Anna

*****

Szomorújelentés

özv. Dr. Vajda Béláné sz. Kronberger Ilonka életének 93. évében, rövid szenvedés után 2003. II. 6-án csöndesen elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatása gyászmise keretében 2003.II.19-én a soproni Szent György templom altemplomában volt.

Közösségünk tagja az erzsébetvárosi Issekutz Antónia leánya volt.

Emlékét kegyelettel megőrizzük.

*****

Programok

Lapzártakor tudatjuk, hogy december 8-án, hétfőn 17 órakor nyílt meg a budapesti

Szentháromság téren, a Magyar Kultúra Alapítvány székházának előcsarnokában, Dobribán Fatime festőművész kiállítása. Az érdekesnek ígérkező megnyitó lezajlásáról januári számunkban beszámolunk.

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy a kiállítás december 22-ig tekinthető meg. Érdemes!

December 15-én, hétfőn 18 órakor tart Gondos Béla és Horváth Zoltán György diavetítéses könyvbemutatót a Magyarok Házában (Budapest, V. kerület, Semmelweis utca 1-3) szép kiadványukról, amelynek címe *Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai*.

*****

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

A Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest V. Akadémia utca 1. IV. em. 426)

és a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi Jogi és Vallásügyi Bizottság Esélyegyenlőségi Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Bálintné Kovács Júlia, Szongoth Gábor

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.